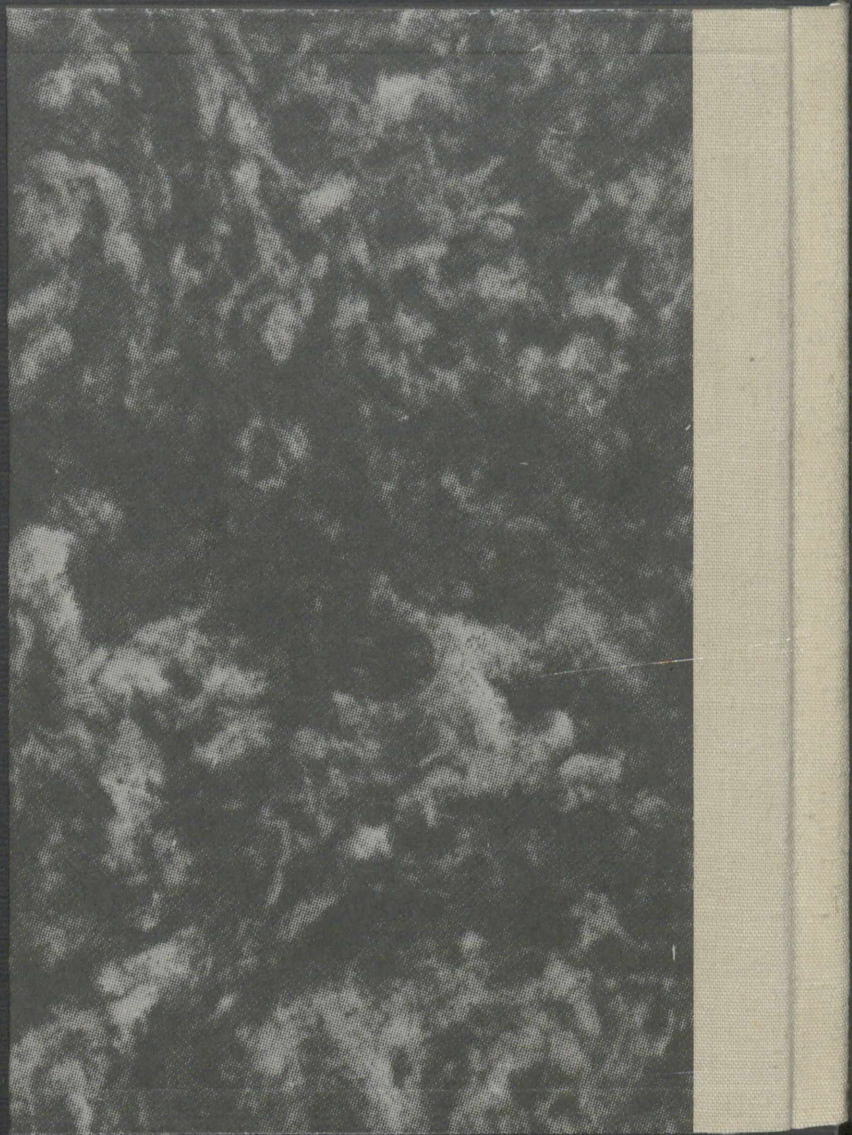

753.244

753244 A

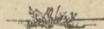
KIS-CZELLI ZSIDÓK

TÖRTÉNETE

1895-ig.

IRTA :
KEMÉNY JÓZSEF.

Dr. GÉFIN RYULA
theol. tanár
SZOMBATHELY
Szeminárium

DEVECSER,
Nyomatott a Vörösmarty-könyvnyomda gyorsajtóján.
1900.

A KIS-CZELLI IZR. HITKÖZSÉG
TEKINTETES
KÉPVISELŐ-TESTÜLETÉNEK

AJÁNlja :
A SZERZŐ.

753244

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

MTA KÖNYVTÁRA
SCHEIBER
GYŰJTEMÉNY

M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
Könyvtár 3274/19 88 sz.

Bevezetés.

Számra nézve kicsiny, de lelkes esapat eredményekben gazdag és munkás életét akarván a feledéstől megóvni, indittatva éreztem magamat, hogy a kis-czelli zsidók történetét a rendelkezésre álló adatok alapján rövid, jellemző vonásokban közzé tegyem.

E munka nemcsak történelmi monographia, hanem egyúttal emlékkönyv is akar lenni, mely magában foglalja a hitközség kebelében fennálló egyletek viszonyait és alapszabályait, felöleli a község vezérférfiainak élet- és jellemrajzát, hogy a köteles hála és tisztelet adója ilyképen is leróva legyen azok iránt, kik a közügy szolgálatában időt, fáradságot nem kímélve, gyakran áldozatkészséget tanúsítva, érdemeket szereztek maguknak.

A lezajlott fél emberöltő emlékeire és eseményeire visszatekintve, a jövő nemzedék

erőt és lelkesedést meríthet a múltból a jövőre nézve ; a létesített intézmények büszke öntudattal tölthetik be lelküket, táplálhatják, fejleszthetik a vallásos érzületet, mely fajunk éltető eleme, fenntartója volt és lesz mindenkoron. A vallásos érzület külső nyilvánítására a legnagyobb anyagi áldozatok árán emeltek hajlékot az Úr dicsőségére, mely szépszerűi szempontból is az elsőrangú helyet foglalja el a város középületei között.

Tiszteletet parancsol a hitközség vezetőinek az a nemes törekvése, hogy a kor jel-zavát megértve, tehetségükhöz képest igyekeztek a községet a conservatív jellegből kivetkeztetni, mi annyival inkább is dicséretet érdemel, mivel a körülötte fekvő anya- és fiókhitközségek lakói szorosán ragaszkodtak és ragaszkodnak még mai napig is ósdi nézeteikhez. Nem tévesztették szem elől hazafiúi kötelességüket sem, mert az egész ügykezelés, jegyzőkönyvvezetés magyar nyelvű volt ; az iskola magyaros szellemben működött s való-ságos kultúrmissziót teljesített a hetvenes években. Magyar szó csendül meg a szószékről már az új zsinagoga felavatásakor is, és a

haza nyelvén tartattak a többi alkalmi szónoklatok is. Pap és tanító nemes versenyre keltek a magyarosodás szent ügyének szolgálataiban.

Jellemző a hitközség beléletére nézve, hogy súrlódások, viszályok az egész időtartam alatt nem fordultak elő; nézeteltérések merültek fel ugyan szórványosan, de a hitközség vezetőinek ügyes és tapintatos közbenjárása által csakhamar elsimítottak. Még inkább szembeszökő azon körülmény, hogy a különböző felekezeti polgárok mindig békés egyetértésben éltek a város zsidó lakosságával, mi egyrészt a helyi zsidóság intelligenciájának, másrészt azonban a ker. vall. polgárok felekezeti türelmességének és liberalismusának tulajdonítható. Ezen utóbbi körülményt fényesen illusztrálja az a tény, hogy midőn Felső-Magyarországon egyesek elfogultsága és rosszhiszeműsége folytán a közvélemény tévútra vezettetett és az ország különböző részeiben viszhangra talált, itt nem hagyták magukat eltántorítottatni és a zsidók élete- és vagyónbiztonsága érdekében önmaguk ajánlották fel szolgálataikat. De az elismerés hangján kell meg-

emlékezni azon tényről is, hogy a zsidó hitű polgárok érdemeit mindenkor méltányolni is tudták kellőleg. Így pl. nem egyszer fordult a közbizalom a hitközség jobbjai felé, midőn a városbírói, képviselői tisztségek betöltéséről volt szó.

Telepedés és népesedés.

A XIX. sz. elején Kis-Czell lakossága kizárólag róm. kath. volt. Daczára annak, hogy a község már II. Leopold királytól 1790-ben szabadalmat nyerve mezővárossá lett és országos vásárokat tarthatott, tehát a kereskedelem és ipar is fejlődésnek indult, a mi a zsidók beszivárgását vonhatta volna maga után, a letelepülésnek nyomát sem találjuk, részint azért, mert az állandó letelepedést megtiltották,*) másrészt pedig azon okból, mivel az élelmi és lakásviszonyok jóval drágábbak voltak, mint a körülötte fekvő falvakban, melyek közül néhány már $\frac{1}{2}$ századdal előbb népes hitközséget képezett.

A legelső zsidó, ki 1841-ben állandóan letelepedett, Pick Zsigmond volt, ki a város és a hitközség ügyeiben mindvégig tevékeny

*) L: 38. sz. jzökönyv.

részt vett. A piacz északi részén fekvő egyik földszintes házat megvéve, azt később a legnagyobb komforttal berendezve emeletre építette, mi által a piacz képe előnyösen megváltozott. E ház azon időben a legszebb épület volt és még maig is a város magánépületeinek egyik legimpozánsabbika. Ezen épülethez nagy üzlethelyiség és terjedelmes beltelek tartozott, melynek egyik részén gazdasági épületek állottak, másik része egyes kereskedelmi czikkek gyártására volt a kor igényeinek megfelelőleg berendezve, úgy hogy egymaga többet tett a kereskedelem felvirágoztatása érdekében, mint a város tőzsomszédságában lakó kereskedők valamennyien.

Mint gazdász is kiváló helyet biztosított magának. Érdemeit méltányolta a vasmegyei gazdasági-egyesület is, amennyiben tiszteletbeli tagjainak sorába vétetett fel.

A második állandóan letelepedett zsidó lakos Freund Benedek dr. orvos lett, ki 1847-ben költözött be Simonyiból. Ő alapította az első segélyező-egyletet Magyarorszáiban, mi által elévülhetetlen érdemeket szerzett magának, mert megvetette a város anyagi jólé-

tének alapját. Azon időtől kezdve Kis-Czell financialis tekintetben az egész Kemenesaljának központja lett.

A harmadik letelepülő Dr. Joachim jónevű és köztisztelőben álló orvos volt, ki a mai gyógyszerár helyén épült házban lakott. Gyermekének nevelője Helfi Ignác, Kossuth Lajos egykori palatinusa volt. Jellemző, hogy már az első 3 letelepülő előkelő társadalmi állást foglalt el.

Az ötvenes években már nagyobb arányban történtek a letelepülések.

Az 1850—70. év közti időszakban ismét nagyobb számmal költöztek be zsidó hitsorosok részint a szomszéd falvakból, részint a távolabb eső vidékekről. Foglalkozásra nézve többnyire kereskedők voltak és nagy mértékben hozzájárultak a város anyagi jólétének előmozdításához. A lakosság a környékből K.-Czellben vásárolta be élelmi- és házi szükségleteit s nem volt ráutalva, hogy a távolabb eső városokban szerezzék be ipari és kereskedelmi czikkeiket, melyet — az utazás fárdalmaitól és kényelmetlen voltától eltekintve — a fuvar- és egyéb költségek tetemesen drágították volna.

A következő időszakban 1895-ig tömegesebb beköltözésről nem adhatunk ugyan számot, de épen e körülmény idézte a zsidó lakosság jólétének emelkedését, az ipar és kereskedelem rohamos fejlődését. Ezen időszak végére esik a Kemenesaljai Közg. Hitelbank alakulása, mely 1893-ban alapított 100,000 frtnyi alaptökével. Ezen intézet élére hitfelünket Lengyel Mórt, mint a nevezett vállalat eszméjének megpendítőjét állították. Ugyancsak az ő kezdeményezésére alakult meg a kis-czelli lakházépítő-részvénytársaság, majd a kemenesaljai gőzmalom-részvénytársaság, melyek a város közgazdasági életében elsorángú tényezőkként szerepelnek még maiglan is.

Hitfeleink legnagyobb része a magasabb adófizetők sorába tartoztak, ami kitűnik a városi levéltárban levő régibb adókiivetési lajstromokból.

A város lakossága méltányolta is törekvésüket; zavartalan egyetértésben éltek egymással, sőt az érdemesebbek különböző tisztségeket is viseltek időnként, így pl. Pik Zsigmond 1861-ben városi tanácsos,*) 1862-ben adó-

*) L: városi levéltár.

szedő, 1868-ban h. polgármester és 1870-ben polgármesteri minőségben működött.

Freund Benedek dr. 1861-ben városi tanácsossá választatott.

Az iparosok száma aránylag kevés volt, részint azért, mivel — mint mindenütt — úgy itt is hitfeleinket hajlamuk, tehetségük inkább a kereskedelem felé vonzotta, másrészt azért, mivel a kézműipar terén a város már letelepülésük előtt a fejlődés megfelelő fokán állott. Szorgalmukat és ügyességüket bizonyítja azon körülmény, hogy a céhrendszer idejében a testület kebelébe felvették és általános becsülésnek örvendettek.

A zsidó lakosság foglalkozásra nézve 1895-ben a következőképen oszlott meg:

Földbirtokos	7
Ügyvéd	2
Orvos	1
Állatorvos	1
Bankigazgató	1
Hivatalnok	3
Könyvvezető	2
Irnok	1

Gazdatiszt	1
Gabanakereskedő	1
Fűszer- és lisztkereskedő	14
Rövidárú-kereskedő	4
Bőrkereskedő	3
Fakereskedő	1
Üveg- és porcellánkereskedő	1
Mészkereskedő	1
Vaskereskedő	1
Vendéglős	1
Mészáros	3
Asztalos	1
Szabó	1
Szobafestő	1
Vasúti alkalmazott	8
Regále-bérlő	1
Magánzó	4
Fodrász	1
Üvegező	1
Képfestő	1
Szülésznő	1

Az időközönként főleg beköltözés által beállott szaporodások 1870-ig a népszámlálási ívek alapján csak lélekszámban tüntethetők fel, 1870—1895-ig közölhető a családok száma,

mivel az utóbbi évekre vonatkozó adatok a hitk. levéltárban fellelhetők voltak.

1850-ben . . .	92 lélek
1860-ban . . .	119 „
1870-ben . . .	43 család
1880-ban . . .	51 család
1890-ben . . .	53 „
1895-ben . . .	74 „

Népesedési mozgalom 1851—1895-ig :

1851. évben született	—	fiú	1	leány
1852.	„	2	„	7 „
1853.	„	6	„	5 „
1854.	„	2	„	5 „
1855.	„	7	„	2 „
1856.	„	4	„	3 „
1857.	„	4	„	3 „
1858.	„	—	„	— „
1859.	„	5	„	5 „
1860.	„	3	„	2 „
1861.	„	1	„	2 „
1862.	„	2	„	2 „
1863.	„	6	„	1 „
1864.	„	4	„	4 „

1865. évben született	4	fiú	2	leány
1866. " "	4	"	2	"
1867. " "	4	"	—	"
1868. " "	2	"	1	"
1869. " "	3	"	3	"
1870. " "	1	"	1	"
1871. " "	2	"	—	"
1872. " "	2	"	3	"
1873. " "	7	"	2	"
1874. " "	1	"	1	"
1875. " "	4	"	5	"
1876. " "	3	"	—	"
1877. " "	10	"	6	"
1878. " "	7	"	4	"
1879. " "	2	"	5	"
1880. " "	8	"	4	"
1881. " "	3	"	4	"
1882. " "	5	"	4	"
1883. " "	7	"	6	"
1884. " "	7	"	1	"
1885. " "	3	"	7	"
1886. " "	4	"	6	"
1887. " "	3	"	5	"
1888. " "	4	"	2	"
1889. " "	4	"	5	"

1890. évben született 2 fiú 10 leány

1891. „ „ 10 „ 3 „

1892. „ „ 7 „ 3 „

1893. „ „ 2 „ — „

1894. „ „ 9 „ 6 „

1895. „ „ 5 „ 6 „

1851—95-ig összesen született 181 fiú, 142 leány. Törvénytelen születési eset nem fordult elő.

1851—95-ig eskettetett összesen 88, meghalt 115.

A halálozási statisztika hiányos volna, ha névleg fel nem sorolnám azokat, kik már agg koruknál fogva is megérdemlik, hogy a kegyelet és tisztelet adóját ilyképen is kifejezzük irántuk.

60 éves koron túl haltak el:

N é v	M e g h a l t		
	év	ho és nap	évkor
Pik Leon	1855	máj. 31.	65
Weisz Katarina . .	1857	aug. 6.	68
Weisz Lipót	1858	márcz. 10.	74
Gattler Teréz . . .	1864	jun. 7.	80
Schik Betti	1874	márcz. 11.	62

N é v	M e g h a l t		
	év	hó és nap	évkor
Freund Barbara . . .	1879	febr. 25.	75
Fleischner Salamon	1882	febr. 16.	62
Racsek Judit . . .	1882	szept. 29.	70
Fuchs Tóbiás . . .	1882	okt. 17.	84
Pik Leóné	1882	nov. 24.	101
Pik Rozalia	1882	decz. 15.	96
Fischer Józsefné . . .	1883	jul. 13.	74
Fleischner Salamonné	1883	jul. 25.	65
Rosenberg Lipót . . .	1885	márcz. 19.	64
Rosenberg Ignácz . . .	1889	máj. 8.	77
Lichtschein Fáni . . .	1890	decz. 25.	62
Weisz Benő	1892	febr. 14.	74
Rosenberg Teréz . . .	1892	jul. 26.	77
Steiner Sándor	1894	decz. 9.	75
Fischer Johanna . . .	1894	decz. 13.	73
Rosenberg Henrik . . .	1895	okt. 2.	77
Reif Mór	1895	okt. 13.	66

A hitközség eredete, szervezete és igazgatása.

A kis-czelli zsidók 1870-ig az 1 órányira fekvő Simonyi, régi orthodox jellegű hitközség kebelébe tartoztak.

E függési viszony bővebb részletei nem ismeretesek, mert e korban jegyzőkönyvek nem vezettettek s egyéb hiteles feljegyzések sem maradtak, melyekből a helyi izraeliták hit- és kultúrális életére következtetni lehetne.

Azonban az anya- és fiókközség között jelentékeny nézeteltérések merültek fel, mert meggyőződésüket nem tudták az anyaközség conservatív, elavúlt jellegével és a kor követelményeinek meg nem felelő institutióival összeegyeztetni, beállott tehát 1870-ben a szakadás, mely elkerülhetetlenné vált már azon körülménynél fogva is, mivel a helyi lakosság

elég anyagi erővel rendelkezett, hogy vallásos és kulturális intézményeit önmaga, minden idegen támasz nélkül is fenntarthassa.

A város már geographiai fekvésénél fogva alkalmasabb volt, hogy a hitélet központjává legyen. mert a hitközség adminisztrációját, mely a politikai hatóság vezetésével sok tekintetében megegyezett, nagyon megkönnyítette, mivel a zsidó hitközségek nem rendelkeztek és nem rendelkeznek még maig sem az autonóm jogkörrel, mint más törvényesen bevett vallásfelekezetek, hogy tagsági díjak és egyéb a hitélettel járó kötelezettségek mulasztás esetén, valamint a vallásos életen belül előforduló egyenetlenségeket elsimítsa. Tehát peres ügyeik elintézésében a politikai hatósághoz kellett fordulniok, mely szintén helyben székelt, mivel a vitás kérdések, akár magánjellegűek, akár közérdekűek is voltak azok, már nem vitettek a rabbiszék elé, mint hajdan, mikor az állam még nem vonta meg tőlük a korlátlan ítélkezési jogot egyes vitás dolgok elintézésében.

A helyi zsidóság 1870. február 28-án tartotta alakuló gyűlését; e gyűlés jegyzőkönyvé-

nek német eredetű kivonata magyar fordításban így hangzik:

I. sz. Jegyzőkönyv.

I. A Kis-Czeiben lakó izraeliták gyűlése.

Mi alúlirottak az elnök felhívására egybegyűltünk ma, hogy önálló hitközséggé való szervezkedésünk fölött tanácskozzunk és a szükséges intézkedéseket megtegyük.

Miután a gyűlés vezetésével Rosenberg Henrik úr megbízott, a jzökönyv vezetésére pedig Dr. Freund Benedek úr felkérte, üdvözli elnök úr a jelenlevőket és a következő kérdést intézi az egybegyültekhez, tekintve, hogy a simonyi-i hitközséggel folytatott békülési kísérletek alkalmával újlag fordultak elő calamítások:

1. Megkíséreljék-e, hogy a simonyi-i hitközség tagjait közgyűlésre ismét egybehívják. A jelenlevők egy kivételével oda nyilatkoztak, hogy Simonyitól minden körülmények közt elszakadnak és „Kis-Czelliizr. hitközség“ cím alatt önálló hitközséget alapítanak.

Elnök felteszi a kérdést, hogy hajlandó-e a gyűlés a király által szentesített congressusi

alapszabályok értelmében szervezetét azonnal kimondani? Egy kivétellel a jelenlevők a rögtöni szervezkedés mellett szavaznak.

3. Elnök a határozathozatal után üdvözlí az egybegyülteket, bemutatja az alapszabályok egy példányát, mely pontról-pontra felolvas-tatván, a jelenlevők által egyhangúlag elfo-gadtatott.

4. Felhívja a gyűlést, hogy az alapsza-bályok értelmében a választást azonnal esz-közölje. Határozatba ment: miután a Ságón, Izsákfán és más községben lakó zsidók is csatlakozni fognak hitközségünkhöz, az alap-szabályok értelmében választandó 12 képviselő közt 10 a helyi hitközség kebeléből választandó, 2 pedig a kültagok közül stb.

A jelzett alapszabályok még ugyanazon év márczius 9-én 136—870. sz. a. a megyei hatóság által jóváhagyattak és 1874. szeptember 7-én 2122—874. sz. a. hatóságilag is-mételve megerősítették.

E statutumokból kiviláglik, hogy kong-ressusi alapon szervezhettek, pontosan körül-írva az előljáróság, képviselő-testület hatás-körét, a gyűlések tartásának módozatait.

Ambár az alapszabályok a helyi viszonyokra való tekintettel és körültekintéssel készültek, egyes pontjaikban mégis hézagossnak mutatkoznak, noha a hiányok nem a leglényegesebb szakaszokban észlelhetők.

1. A gyűléseknél néha-néha tapasztalt tömegesebb távolmaradásoknak, illetőleg a hitközség ügyei iránt időnként mutatkozó közömbösségnek egyik indító oka az volt, hogy a gyűléseken való meg nem jelenés esetén az illető feleket pénzbírsággal nem sújtották.

2. Sehol sem található útasítás arra nézve, hogy a tanácskozások alkalmával minden tag csak a részére kijelölt és az őt megillető helyet tartozik elfoglalni. Bármily lényegtelennek is látszik a fenti útasítás, megemlítendő már azért is, hogy esetleges rendezavarások elő ne forduljanak, mi által a gyűlés komolysága veszélyeztetnék.

3. Továbbá nem történt intézkedés arra vonatkozólag sem, hogy a határozathozataloknál, a tárgyak megvitatásánál, melyek higgadt megfontolást igényelnek, a szónak félbeszakítása vagy egyszerre többek felszólalása megtiltassék.

4. Nincs említés téve arról, hogy a határozatok aláírása előtt az üléstermet elkagyni nem szabad.

5. Elvi jelentőségénél fogva feltüntetendő lett volna, hogy az előjáróságban apa éa fiú, testvérek és sógorok együtt nem ülhetnek.

6. A szabályzatban nem találjuk nyomát annak, hogy a repartáció elleni esetleges felszólamlásoknak hely adatik, vagy hogy az adó-kivetési lajstrom közszemlére betekintés végett nyilvános helyen kifüggesztetett volna.

A szabályrendelet a hitközség kiadásait és bevételeit a következőkben sorolja fel:

Bevétel: cultusadó, tandíj, rendkívüli bevételek.

Kiadás: hivatalnokok fizetése, iskolai költség, lakás, szegények segélyezése, rendkívüli kiadások.

A 61 §-ból álló szabvány, mely magyar és német nyelven szerkesztve 1873. január 6-án az alapszabályok könyvébe beiratott, az 1868-iki egyetemes gyűlés által alkotott és legfőbb helyen jóváhagyott országos szervezési szabályzat alapján készült kissé terjengős irálylyal, de világosan rendelkező szakaszokkal.

E statutumok értelmében a képviselő-testület egy 5 tagú bizottság által határozott szótöbbséggel 4 évi időtartamra választott.

Az adókivetési-bizottság munkálatait egy a választmány által jóváhagyott rendútasítás szabályozta; azonban ezen útasításnak nyoma veszett, mert a legjobb igyekezettel sem volt a hitk. irattárban fellelhető.

Az iskolaszék csak 3 tagot, t. i. 1 elnököt és 2 bizottsági tagot számlált, kik gyűléseikről külön jzökönyvet vezettek.

Szabályozták az előjárósági gyűlések tartását, körülírták az elnök hatáskörét, kinek csak 10 frtig volt joga pénzt útalványozni.

Az alapszabályok 1872-ben módosítást szenvedtek, melynek összes pontjai ma is érvényben vannak.

A tagok szaporodása folytán szükségessé vált a választmány kibővítése, mely 18 rendes és 3 póttagot foglal magában, kik közgyűlés által választatnak.

Ugyaníly arányban növekedett az iskolaszék tagjainak száma, kik heten vannak az iskolai bizottmányban.

Az előjárósági ülések töröltettek, az elnök hatásköre bővült.

Minden a hitközség kebelébe felvett tag köteleztetett a letelepedéstől számított 3 hónap után 5 frt 20 kr. chewra-felvételi díjat fizetni.

Ezen módosított alapszabályok 1892-ben a vallás- és közvktatási ministeriumhoz felterjesztettek és 5562—893. sz. a. jóváhagyási záradékkal elláttattak.

A legelső alapszabályok szövege pontrólpontra így hangzik :

Alapszabályok

a kis-czelli izr. hitközség számára.

I. Általános határozatok.

1. §.

Szövetkezése az összes Kis-Czellben, Ns.-Dömölkön és Ságón lakozó izraelitáknak, azon czélra, hogy vallási szükségleteiket kielégíthessék, az ahhoz kívántató egyházi-, oktatási- és jótékony intézetek, nemkülönbén az azokban működő közegek által — képezi a kis-czelli izr. hitközséget:

2. §.

A kis-czelli izr. hitközség egy önkormányzatú, minden, az ezekre vonatkozó, az országos alapszabályokban garantírozott testületi jogokkal felruházott helyi község tagjaira nézve ezen alapszabályoknak határozatai, — melyek az általános országos statutum alapján szerkesztettek, irányadók és kötelezők.

II. Községi tagok

3. §.

Minden Kis-Czellben, Nemes-Dömölkön és Ságon állandóan lakó izraelita köteles, ha netalán még incorporirozva nem volna, magát ezen alapszabályok életbeléptetése után, illetőleg itteni letelepedése után legfőlebb 3 hónappal a községi szövetségbe felvétetni. Ezen fölvételért semminemű illeték nem fizetendő.

4. §.

Mindegyik községi tag jogosítva van minden községi intézeteknek és intézményeknek részese lenni, úgy mint azoknak czélja meghatározva van; és az imaházban a szokásos jogokkal élni.

5. §.

Mindegyik a kis-czelli izr. hitközségben incorporirozott adófizető izraelita köteles a községi intézetek fenntartására, főkép az összes hitközségi szükségletek fedezésére azon járulékot fizetni egyenes és közvetlen községi adókban, melyet a község, illetőleg a képviselő-testület gyűlése megatározand.

6. §.

A községnek minden fizetést húzó hivatalnokai és a tanítók a község egyenjogú polgárainak tekintetnek, noha azok minden egyenes községi adó fizetése alól felmentve vannak.

7. §.

Szavazati joggal bír minden nagykorú községi tag, amely a községi kiadások fedezésére egy legalább 2 frtnyi községi adójárulékot fizet s ezen adó fizetésével a közel lejárt évben hátralékban nincsen ; továbbá minden községi tanító és fizetett hivatalnokai a községnek, ha egyenes községi adót nem fizetnek is.

A szavazási jogtól megfosztatnak :

a) Kik közönséges bűntény miatt elítélve lettek és büntetésük letelte óta még egy év el nem múlt.

b) Krida alatt lévők, míg a esőd alúl fel nem oldatnak.

c) Kik gyámsági hatalom alatt állnak.

d) Kik községi vagyon kezeléséről számot adni kötelesek volnának — és ezen kötelezettségöknek a községi határozat által megállapított határidő után 1 hónappal eleget nem tettek.

8. §.

Minden választó egyszersmind választható is; de mégis a 6. § alatt nevezett községi hivatalnokok, tanítók s egyéb fizetést húzó közegek, a községi előljáróságba nem választathatnak.

9. §.

Ha a község egyik tagja az által, hogy más helységbe teszi át lakását, a községi szövetségből kilép, úgy köteles az elköltözése előtt minden a közel jövő 3 hónapra esendő községi adójárulékait lefizetni. Egy községi tag halála eseténél jogában áll a hitközségnek

az arra esendő községi járulékokat a hagyatékból behajtani.

III. Képviseletése és kormányzása a községnek.

10. §.

Képviseletése, kormányzása és vezénylése a hitközségnek a képviselő-testület és az elöljáróság által történik, mely az összes szavazati joggal bíró közs. tagok által választatik és hivatalát fizetés nélkül becsületből viseli.

11. §.

A községi képviselői testület 12 tagból áll és ezek három évre választatnak.

12. §.

A község elöljárósága egy elnök, alelnök és pénztárnokból áll, kik hivatalukat szintén 3 évig viselik.

VI. A választások vezetése.

13. §.

A választások vezetése és eredményök kipuhatólására egy 5 tagú választási bizottmány választatik.

Ezen bizottmánynak első ízbeni megválasztása azon mód szerint történik, mint eddig az előjáróság megválasztása szokásban volt; hanem jövőben a bizottmány is a képviselő-testület gyűlésében határozott szavazattöbbséggel választatik. A választott bizottmány tagjai maguk közül egy elnököt és egy tollnokot választanak.

14. §.

A választási bizottmány megalakulása után a tagok egyenként a bizottmányi elnök kezébe leteszik a hűség és részrehajlatlanság ünnepélyes fogadalmát, az elnök pedig a legidősebb tag kezébe.

E fogadalom szószerint a következő legyen :

„Én N. N. becsületszavamra fogadom, hogy minden a képviselő-testület és előjáróság választására vonatkozó ügyeket lelkiismeretesen és részrehajlatlanul fogom végrehajtani.“

15. §.

Ezen a 12. §. szerint alakított választási bizottmány készít egy A. B. C. szerint rendezett névlajstromot az összes választók ne-

veivel. Netaláni reklamácziók egy tag jogsítatlan kihagyása vagy már történt fölvétele végett, a választási névlajstrom közhírré tétele után legalább is nyolcz nappal, a bizottmány-nál benyújtandók és ez itélni fog a reklamáczió helyes vagy helytelen voltáról és eszközli ha szükséges a névlajstrom kijavítását, illetőleg helyreigazítását.

16. §.

A reklamácziók helyreigazítása után, eszközli a bizottmány azon 12 egyén választását, kik a községi képviselői testületet képezendik, ugyanis nyilvánosan kihirdeteti e végre a napot, órát és helyet, mikor és hol adassanak be a szavazó czédulák és a hirdetménynyel egyidejűleg minden választónak az A. B. C. szerint rendezett névlajstromát minden választónak és hozzá egy szavazó czédulát juttat kezébe. A határidő a szavazási czédulák kézbesítésétől, a választási ügy bezártáig legalább is 8 nap legyen.

17. §.

A szavazó czédulára írja minden választó azon 12 egyén nevét, kiket ő községi képviselőknak ajánl, tisztán és olvashatóan felírja; kézbe-

sítse azt a választó bizottmánynak a kitűzött határidő lejárta előtt, vagy személyesen, vagy megbízottja által aláírva és lepecsételve.

18. §.

A választó bizottmány kötelessége a szavazó czédulákat a benyújtásuk és elfogadásukra kitűzött határidőn át biztosan megőrizni.

19. §.

A határidő lejárta után szavazó-czédula többé el nem fogadható és a bizottmány legalább 3 tag jelenlétében a szavazó-czédulák fölbontásához és a szavazatok összeolvasásához kezd.

20. §.

A községi képviselők választásánál a viszonylagos (relatív) szótöbbség határoz. — Egyenlő mennyiségű szavazatok közt sorsoltság által választanak.

21. §.

A szavazatok összeolvasása után mindjárt a választó-bizottmány beírja jegyzőkönyvileg a megválasztottak neveit, ezen jegyzőkönyv a bizottmányi elnök és az összes jelen volt

bizottmányi tagok által aláírandó. Azonkívül még felveendő a jegyzőkönyvbe olyan 6 községi tagok nevei kikre, a megválasztott közs. képviselők után viszonylagos többséggel szavaztak, hogy szükség esetében, mint helyettesítők léphessenek a közs. képviselő-testületbe.

22. §.

Ezek után a választási bizottmány azonnal tudósítja a megválasztott képviselő tagokat írásilag a reájuk esett választásról és hívja be őket azonnal egy kitűzött napra, a községi előljáróság megválasztása végett a 12 §. értelme szerint.

23. §.

Azon képviselőtagok, kik a reájuk esett választást elfogadni nem akarják, kötelesek azt a választó-bizottmánynak tudtára adni írásilag, legalább is 8 nappal ezután, midőn a választás tudtukra adatott, hogy a 21. §. értelme szerint helyettesek által pótolathassák őket.

24. §.

A képviselő-testületnek választó gyüle-

kezete (a községi előljáráóság megválasztása végett) a választó-bizottmány vezénylete alatt történjék. A választás érvényes voltához szükséges, hogy legalább fele a képviselő-testület tagjainak jelen legyen.

Ezen gyülekezetben választatik :

- a) A község elnöke és helyettes elnöke.
- b) A közs. pénztárnoka.

25. §.

Az elnök, alelnök és pénztárnok megválasztása egyenként foganatosítottatik é. p. mindenik jelenlevő tag ír egy nevet egy szavazó-cédulára, azon egyén nevét, kit ő a vonatkozó hivatalra ajánl és azt anélkül, hogy aláírná, a választó-bizottmány elnökének adja át.

26. §.

A választás eredménye azonnal kipuhatólandó; mind az elnök és elnökhelyettes, mind pedig a pénztárnoki hivatalhoz az általános szótöbbség kívántatik meg.

26. §.

Ha az egyik vagy másik hivatalhoz hatá-

rozott általános szótöbbség nem eredményeztetnék, akkor azon két név között foganatosíttassék szűkebb választás, kik viszonylag nyerték a legtöbb szavazatot; egyenlő számú szavazatoknál sorsoltatik két név között.

28. §.

A választási bizottmány az illetőknek írásilag tudomására juttatja a reájuk esett választást. Ha a megválasztott elnök vagy pénztárnok bármikor is hivataláról lemondana, akkor a 24. és 25 §. értelme szerint új választás foganatosíttatik.

V. Képviselőgyűlés.

29. §.

A választott képviselők egyetemesen a választott elöljárósággal képezik a képviseleti gyűlést. Ezen gyűlésnél az elöljáróság elnöke presidiál.

30. §.

A képviselőgyűlés legalább is minden évben egyszer lépjen össze; azonkívül mindannyiszor, ahányszor azt az elöljáróság szük-

ségesnek tartja, vagy azt a képviselőtestület tagjainak egyharmada kívánja, írásilag okadatulva az előjáróságtól. A gyűlés egybehívását az elnök eszközli szokásos tudósítás vagy meghívás által és mindig körvonalazva a tárgyalás alá kerülendő fontosabb tárgyakat.

31. §.

A képviselőgyűlés tárgyalásai nyilvánosak és az előjáróságnak gondoskodni kell róla, hogy a gyűlés helyiségében elkülönített hely legyen a hallagató közönség számára.

32. §.

Hogy a gyűlés határozatai érvényesek legyenek, szükséges, hogy a képviselő tagoknak legalább fele (az elnökön kívül) jelen legyen; de ha ennyi jelen nincs, akkor kötelessége az előjáróságnak bizonyos kitűzött időre új gyűlést egybehívni, mely minden esetben határozatképes leend és ezt a tagokhoz intézett tudósítás, illetőleg meghívásban kijelentenie kell.

33. §.

A képviselőgyűlés hatáskörébe tartozik:

a) Felfogadása és elbocsátása minden fizetést húzó hivatalnoknak és közegeknek, úgy szinte a tanítók és tanítónőknek a község bármelyik tainntézeténél.

Egy rabbi vagy hitszónok megválasztása vagy végleges elbocsátásánál a gyűlés határozata olyképen bocsátassék valamennyi szavazati joggal bíró községi tagok szavazása alá, hogy minden községi tag „voksát“ szavazati czédulán „nem“ vagy „igen“-nel jelenti ki és az összes szavazóknak kétharmad többsége határoz.

b) A kerületi képviselőhöz küldendő követ választása szavazati czédulákkal titkos szavazás és általános többség által.

c) A fizetés meghatározása minden községi hivatalnok a tanítói testület és valamennyi szolgálatot tevők számára.

d) Határozatot hozni arról, községi tőkék miképen kamatoztassanak, fekvő birtok haszonhúzási jog vagy egyéb községi jogok vagy illetékek mi módon adassanak haszonbérbe.

e) Határozatot hozni oly körülményeknél, melyek a községi vagyon valamely lényeges állapotváltozását illetik: úgy mint megszerzése

vagy eladása valamely fekvő birtoknak, új épületek emeltetésénél a jelenlevő tagok $\frac{3}{5}$ többsége határoz.

f) Vitatása és meghatározása a minden évben az előjáróság által kidolgozott és előterjesztett községi költségvetésnek, úgyszinte a módok és eszközöknek, hogyan és mikép fedeztessék az egyenes vagy közvetett adók által a községi tagoktól; vagy egyéb községi jövedelmek által.

g) Netalán kölcsönök felvétele és szerződések és a visszafizetés módjának vagy a törlesztés módjának meghatározása.

h) Egy hat tagú bizottmány megválasztása avégett, hogy az egyenes adókat az egyes községi tagokra kivesse.

Ezen bizottmány az összes választójogos közs. tagjai közül választassék, tekintetbe véve a különféle vagyoni és iparági osztályokat olyképen, hogy a képviselő-testület közül semmi esetre se választassék több, mint legfőlebb a bizottmány tagjainak a fele.

Ezen bizottmány díjazását és kompetenciáját, egy külön a képviselő-testület által jóváhagyott rendútasítás szabályozza.

i) Egy ellenőri bizottmány választása, mely a község évi számadásait megvizsgálja, melynek jelentései folytán a képviselő-testület a számot adókat felelősségük alúl felmenti, vagy az egyébként szükségeset elrendeli. Ilyenkor szintén arról is kell gondoskodni, hogy a hátralékok, egy év lefolytával, ha szükségeltetik, bírói végrehajtás útján is, beszedessenek.

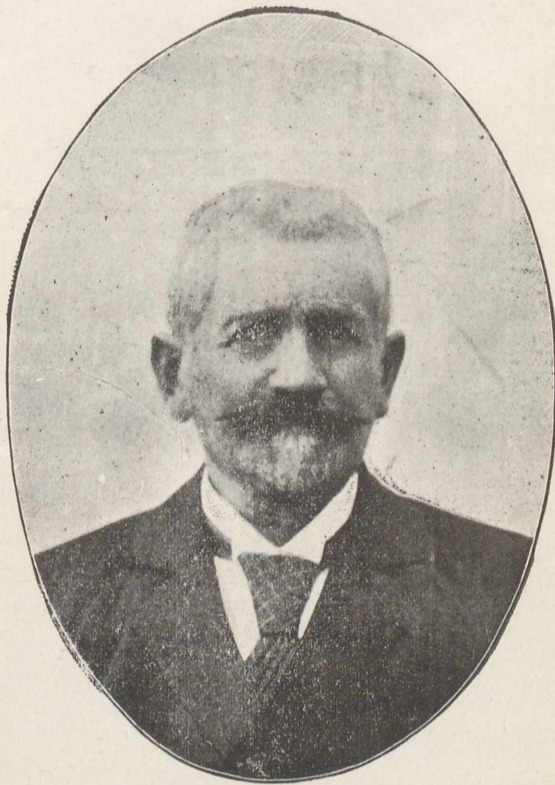
k) Egy iskolai bizottmány megválasztása, mely 3 szakértő tagból álljon vezérlésére és ellenőrzésére a tanintézetnek. Az iskolai bizottmány tevékenységének vezérfonalul szolgál egy iskolarendszabály, melynek az általános orsz. isk. alapszabályokkal egyezően kell kidolgozva lenni.

l) Ezen községi alapszabályok modifikálása vagy új alapszabályok szerkesztése. De azoknak sem az állam törvényeivel, sem pedig az ország általános községrendezési statutuimaival ellentétbe jönni nem szabad.

Az alapszabályok modificálása vagy újjászervezéséhez szükséges, hogy a képviselő-testület gyűlése ad hoc hivassék egybe és hogy ezen gyűlés határozatai érvényesek legyenek, szükséges, hogy az összes képviselő tagoknak

Peter Kinnard

Richard Howard

George Berwick

legalább is háromnegyede együtt legyen. A szerkesztett közs. alapszabályokból vagy az azokat módosító határozatokból egy hitelesített példány a kerület elnökéhez küldetik a végett, hogy tudomásul vétessék és a kerület levéltárába letéteményeztessék.

34. §.

A határozatok szótöbbséggel jönnek létre, egyenszámú szavazatoknál dönt az elnök szava.

35. §.

A szavazás nyíltan történik, rendszerint fölkelés vagy ülve maradás által. Ha olyas ügy döntetik el, mi egyik vagy másik képviselő tag magánérdekét érinti, ez a vita helyiségét elhagyni köteles, míg az illető ügy eldöntetett.

36. §.

Ha egyenkénti szavazás követeltetik, akkor a „vaks“ „igen“ vagy „nem“-mel adatik.

Egyenkénti szavazás történjék:

- a) Ha azt a gyülekezet 5 tagja kívánja.
- b) Ha az elnök kijelenti, hogy másképpen nem bírja a többséget kiismerni.

c) Minden pénzkiadást vagy bevételt érintő kérdéseknél.

37. §.

A képviselő gyűlés tanácskozásairól rendszeres jegyzőkönyv vezettség, a mely vagy mindjárt a gyűlés végeztével, vagy pedig a legközelebbi előjárósági gyűlésben hitelesíttessék. A hitelesítés úgy történik, hogy a szerkesztett jegyzőkönyvet aláírja: az elnök, jegyző és két a képviselő gyűlés által erre kijelölt képviselő tag által.

38. §.

A gyűlés jegyzőkönyvének tartalma:

a) Az elnök és valamennyi jelen volt tagok nevei.

b) az előjáróság benyújtott előterjesztései szószerint.

c) A kérdések, melyek szavazás alá kerültek.

d) A határozatok, melyek hozattak és azoknak indokolása. Egyes ellenszavazatok és protestációk a jegyzőkönyvbe fölvetetnek ugyan, de semmi jogkövetkezménnyel nem bírnak.

39. §.

Kivonatok a képviselő-testület jegyzőkönyveiből az elnök és jegyző aláírásával lesznek érvényesek; csak a község hivatalos pecsétjével láttassanak el. Az ilyen hitelesített kivonatot senkitől sem lehet megtagadni, ki azt kívánja.

40. §.

VI. Községi előjáróság.

Az előjáróság képviseli a községet a hatóságok és 3-ik személyek ellenében. Szerkeszti minden a község nevében kiállítandó okiratokat, végrehajtja a képviselő gyűlés hozott határozatait, öröködi a községi vagyon föntartása fölött, egy erről felveendő és mindig folyamatban tartó „leltár” szerint; gondoskodik minden egyenes és közvetlen adók és egyéb községi jövedelmek behajtásáról, ellenőrzi a pénztár kezelését és útalványozza a megállapított budget, vagy a képviselő gyűlés bármely határozata alapján szükségeltető pénzösszegeket a pénztáraknál.

41. §.

Az előjáróság gondjai közé tartozik a

községi szolgák szerződtetése vagy elbocsátatása.

42. §.

Az előjáróság örködik a fölött, hogy a községi hivatalnokok kötelességüket teljesítsék hivatali útasítmányuk értelme szerint; az észrevett rendetlenségeket vagy hanyagságokat a képviselő-gyűlésnek jelenti be.

A hivatali útasítmány minden honorált közs. hivatalnok számára az előjáróság által szerkesztetik s ha az a képviselő-gyűlés által jóváhagyatott, teljes jogerővel bír.

43. §.

Az előjáróság örködik minden a község kezelése alatt levő alaptökék és alapítványok mikénti és a czélnek megfelelő felhasználása fölött.

44. §.

Az előjáróság előkészíti a jövő évre való bevételi és kiadási budget-et és benyújtja azt a képviselő gyűlésnek utólagos jóváhagyás végett.

45. §.

Az előjáróság megvizsgálja a három ha-

vonként benyújtott számadásokat a pénztárnoknak, úgy szinte annak zárszámadását az év végével.

46. §.

Az előjáróság rendszerint minden három hónapban ellen rójja a pénztárt. A kívántató körülményekhez képest rendkívüli ellenrovásokat is eszközölhet.

47. §.

Az előjáróság kellő időben intézkedjék, hogy bármely fizetett hivatal betöltésénél a képviselő gyűlésnek a lehető legjobban kvalifikált egyéneket ajánlhassa.

48. §.

Az előjáróság előkészíti az indítványokat, melyek s képviselő-gyűlésnek határozat hozatal végett benyújtatnak, és meghatározza a napot, melyen a képviselő gyűlés egybehívassék.

49. §.

Az előjáróság minden igazgatási év végével egész kormányzataról a közgyűlésnek

jelentést tesz, kimutatást nyújt be egész évi bevételei és kiadásairól és ez, miután a képviselő gyűlés által megvizsgáltatott és jóváhagyatott, alkalmas úton minden egyes közs. polgárnak tudomására juttassék.

50. §.

Az előjáróság hivataloskodásáért (ezen alapszabályok értelme szerint) a képviselő gyűlésnek felelős.

51. §.

Az előjáróság teendői, az előjárósági gyűléseken végeztetnek; ezeket az elnök egybehívja, a mikor szükséges, a gyűlésekről rendszer jegyzőkönyv vezetessék.

VII. Községi elnök.

52. §.

Az elnök képviseli a községet külügyekben, elfogad midéen a községhez intézett és aláír minden a község nevében elküldött iratokat. A község hivatalos pecsétje ezen köríráttal: „Kis-Czelli izraelita hitközség előjárósága“ az elnök felügyelete alatt van.

53. §.

Az elnök praesidiál az előjáróság és képviselő gyűlés minden üléseinek, ő felel a csend és rend fönntartásáról a tanácskozások alatt, egy erre vonatkozólag szerkesztett ház- és ügyrend értelme szerint, gondoskodik minden községi ügy rendes és pontos vezetéséről és a községi levéltár rendbentartásáról az erre kijelölt hivatalnok által.

54. §.

A községnek összes kiadásai és bevételei csak pénztári útalványozás útján fogantositatnak, melyek az elnök által aláírva legyenek; önhatalmúlag, de mégis utólagos róla számot-adás föltétele alatt 10 frt erejéig útalványozhat az elnök.

55. §.

Ha az elnök akadályozva van a gyűléseken megjelenni, vagy honn nem létele esetében a szinte három évre választott helyettes elnök jár el hivatalában szinte azon jogokkal és kötelezettségekkel, mint az elnök maga.

VIII Községi pénztárnok.

56. §.

A pénztárnok átvesz minden bevételt a községi pénztár számára, foganatosít minden kiadást a kapott útalvány szerint és felelős a pénztár pontos kezeléséért közvetlen az előjáróságnak.

57. §.

A pénztárnok köteles három havonként számadást beadni; azonkívül az elnök mindenkori kívánatára rövid írásbeli tudósítást benyújtani a községi pénztár miképeni állásáról.

58. §.

A községi pénztárnokon kívül nem szabad senkinek a községben semmi féle kiadást vagy bevételt a község számára foganatosítani.

59. §.

Az előjáróság által Gabo hivatalra választottak az imaházban, úgy mint eddig teljesítik funkciójukat; ha az erre szánt templomi ajándékokból pénzsegélyt osztanak ki, ők is hozzászólóhassanak.

IX. Honorált közs. hivatalnokok.

60. §.

A rabbi jogainak és kötelességeinek mennyi- és minősége meghatározatnak az orsz. közöns. rendezési statutum 40. §-tól egész az 50. §-ig; továbbá a község és a rabbi között létrejött közegyezkedés által, legyen az bár ugynevezett „Rabbi-levél“ vagy rendes szerződés alakjában, végre a képviselő-gyűlés által meghatározott és a rabbinak hivatalos eljárásaiban zsinórmértékül szolgáló hivatalútasítmány által.

61. §.

A viszony a község és a többi fizetést húzó közs. hivatalnokok közt, az azokra vonatkozó hivatalútasítmány által szabályoztatik.

*

Ezen községi alapszabályok már az 1870. évben fogadtattak el, mai napon pedig a következő községi tagok által sajátkezűleg aláíratlak.

Kelt Kis-Czell, január hó 6-án, 1873.

Rosenberg Henrik elnök, s. k., Grünfeld Mór, s. k., Dr. Freund Benedek, Grosz Hen-

rik, Pick Henrik, Kanders Ferencz, Steiner Lipót, Epstein József, Reif Mór, Altstädter József, Weisz Miksa, Kaufmann Sámuel, Pick Zsigmond, Weisz Benő, Steiner Jakab, Steiner Sámuel, Fischer Lipót, Beifeld Ignátz, Krausz Mátyás, Scheiber Bernáth, Fischer Fülöp, Waldmann György, Rosenberg Ignác, Hirschler Dávid, Krausz Bernáth, Goldschmied Ignátz, Singer Ignátz, Altstädter Ignác, Klein Dávid, Fleischner Salamon, Fleischner Miksa, Pick László, Günsberger József, Heimler Adolf, Steindler Sámuel, Stern Salamon, Rotschild Pál, Hirschler Vilmos, Lichtschein Sámuel, Kohn Dávid, Alexander Henrik.

A hitközség elöljárói és képviselői.

A hitközség legjobbjai voltak azok, kik a letűnt 25 év alatt a testület élén állottak, hogy a közérdek szolgálatába szegődve, azt legjobb tudásuk és tehetségük szerint előmozdítsák, fényes példát mutatva a jövő nemzedéknek, hogy ügyszeretet és buzgóság által mennyi szépet és nemeset alkothat az ember aránylag rövid idő alatt.

Hálátlanság volna tehát azok érdemeit elhallgatni, kik közhasznú működésük és önzetlen fáradozásuk által letéteményesei voltak azon intézményeknek, melyeknek gyümölesét generációk fogják élvezni és kikre hálás kegyelettel emlékeznek vissza mindaddig, míg alkotásaik fennállani fognak.

Lehetetlen kétségbe vonni, hogy egy valóságos testület céltudatos vezetése nagy tapintatot és körültekintést ne kívánna. A helyi hit-

község sohasem szükölködött oly férfiakban, kik vezérszerepet vállalva, nehéz feladatuk tudatában, annak magaslatán ne állottak volna. Különösen az előjáróságban akadtak egyesek, kik e tisztségekre mintegy praedestinálva voltak, részint állásuk súlyánál fogva, melyet a társadalomban elfoglaltak, részint széleskörű összeköttetéseiknél s sokoldalú befolyásuknál fogva.

A közbizalom a főbb tisztségek betöltésénél mindig a legérdemesebbek felé fordult, kik a közügyekben tanúsított fáradhatatlan tevékenységük által jelentékeny hírnévre tettek szert, úgy hogy adminisztráció tekintetében Kis-Czell a vasmegyei zsidóság központja volt. Innen intézték a VIII. község-kerület ügyeit, végezték el ügyes-bajos dolgait.

Cselekvésüket higgadt megfontolás és gyors kivitel jellemezte még akkor is, ha nagyobb anyagi áldozatokról volt szó vagy bonyolultabb kérdések kerültek napirendre.

A hitközségben uralkodó rend és példás egyetértés, mely által elkerülhető volt, hogy a politikai hatóság a hitközség ügyeibe avatkozzék, eléggé igazolja a tisztviselők rátermettségét és hivatottságát.

Ahogy érvényesíteni tudták tekintélyöket befelé, ép oly mértékben szereztek tisztelet maguknak kifelé, midőn az egyesületet a hatóságoknál, más idegen testületeknél képviselni és érdekeit jogtalan támadásoktól megóvni kellett. E téren oly erkölcsi eszközökkel és messze terjedő összeköttetésekkel rendelkeztek, hogy becsületére válhatott volna bármely nagyobb hitközségnek.

E körülmény magyarázza meg a határtalan bizalmat a község vezéregyéniségei iránt, ez ad felvilágosítást arra nézve, hogy miért nem állottak be dőközönkint nagyobb változások a tisztújításnál, hogy egyesek hivatásukat a község alakulásától kezdve a jelzett időszak bezártáig egyhúzámban viselhették.

A viszonyosság elvénél fogva könnyen belátható, hogy az előljáróság és képviselő-testület vállalva törekedett, hogy üdvös intézkedései és lelkiismeretes munkálkodása által a hitközség anyagi és erkölcsi fejlődését előmozdítsa, hogy az osztatlan bizalomra és közbecsülésre magát érdemessé tegye.

A humanizmus terén szintén lépést tartottak a korral. Bármily nemesebb irányú

eszme felkarolásáról volt szó, szóval, tettel igyekeztek annak prapagandát csinálni. Az emberbaráti intézetek egész sorát találjuk, melyeknek a helyi hitközség pártoló vagy rendes tagja lett, nem is említve a jótékonyág terén egyébként kifejtett üdvös munkálkodásukat. Akár rendes vagy rendkívüli segélyre volt szükség, a tagok bőkezősége sohasem tagadta meg magát. Akárhányszor előfordult, hogy az elemi csapást szenvedett hitsorsosok segélykimutatásán a helyi hitközség adománya magasabb összeggel szerepelt, mint a nálánál 4—5-ször nagyobb hitközségeké.

Búzdítólag hatottak a tagokra minden kulturális mozgalomnál, kik nem zárkóztak el azt anyagi és erkölcsi támogatásban részesíteni.

A képviselőtestület — amennyiben a jegyzőkönyvből kivehető volt — a különböző időszakokban a következőképen alakult:

1870-ben a képviselő-testület tagjai voltak: Rosenberg Henrik, Freind Benedek, Scheiber Bernát, Weisz Benő, Fischer Lipót, Steiner Jakab, Weisz Jakab, Fleischner Salamon, Pick Zsigmond, Weisz Miksa, Krausz Mátyás.

Elöljáróság: Rosenberg Henrik elnök,

Pik Zsigmond alelnök, Scheiber Bernát pénztáros.

1873-ban választmányi tagok lettek: Rosenberg Henrik, Pick Zsigmond, Dr. Freund Benedek, Grünfeld Mór, Pick Henrik, Weisz Miksa, Weisz Benő, Scheiber Bernát, Krausz Mátyás, Steiner Sámuel, Steiner Jakab, Fischer Fülöp, Fischer Lipót, Beifeld Ignác, Grosz Henrik.

Az előjáróságban nem állott be változás.

1876-ban újra megválasztatott a volt tisztikar.

1879-ben a képviselők száma ismét szaporodott. A választmány 22 tagból állt, névszerint: Rosenberg Henrik, Pick Zsigmond, Fischer Fülöp, Dr. Freund Benedek, Weisz Benő, Steiner Sámuel, Steiner Jakab, Klein Dávid, Steiner Sándor, Fischer Lipót, Pick Henrik, Grünfeld Mór, Grosz Henrik, Scheiber Bernát, Kauders Ferencz, Heimler Adolf, Rosenberg Lajos, Beifeld Ignác, Epstein József, Altstädter Ignác, Stern Salamon, Günsberger József.

Előjáróság: Rosenberg Henrik elnök, Pick Zsigmond alelnök, Hiller Mór pénztáros.

1884-ben a választmány a következő tagokból állt: Rosenberg Henrik, Pick Zsigmond, Weisz Benő, Steiner Jakab, Steiner Sámuel, Pick Henrik, Grünfeld Mór, Scheiber Bernát, Rosenberg Lajos, Kauders Ferencz, Alexander Henrik, Heimler Adolf, Stern Salamon, Fischer Lipót, Epstein József, Kis Dávid, Günsberger József, Hiller Mór, dr. Morgenstern Jakab, Wimmer Lipót, Fuchs Zsigmond, Grosz Henrik, Hirschler Vilmos, Scheiber Mór. Póttagok: Steiner Sándor, Sulczbek Sándor, Kis Ignácz.

Elöljáróság: Rosenberg Henrik elnök, Pik Zsigmond II. elnök, Stern Salamon pénztáros.

1887-ben a következők választattak képviselőkké: Rosenberg Henrik, Pik Zsigmond, Pik Henrik, Rosenberg Lajos, Weisz Benő, Grünfeld Mór, Scheiber Bernát, Kauders Ferencz, Alexander Henrik, Heimler Adolf, Stern Salamon, Fischer Lipót, Epstein József, Kis Dávid, Günsberger József, Hiller Mór, Hirschler Vilmos, Scheiber Mór, Perényi Nándor, dr. Balassa Jenő, Pik László. Póttagok: Günsberger Ignácz, Sulczbek Sándor.

Az elöljáróság változatlanul megmaradt.

1891-ben a képviselő-testület tagjai vol-

tak: Rosenberg Henrik, Pik Zsigmond, dr. Scheiber Zsigmond, Scheiber Bernát, Weisz Benő, Pik Henrik, Pik László, Rosenberg Lajos, Grünfeld Mór, Kauders Ferencz, Weisz Kálmán, Günsberger József, Hiller Mór, Hirschler Vilmos, dr. Balassa Jenő, Fischer Lipót, Német Márkus, Heimler Adolf, Kis Dávid, Stern Salamon, Epstein József, Scheiber Mór. Póttagok: Löwenstein Jakab, Sulczbek Sándor, Günsberger Ignátz.

Elöljáróság: Rosenberg Henrik elnök, Pik Zsigmond I. h. elnök, Scheiber Bernát II. h. elnök, Hiller Mór pénztáros.

1894-ben a választmány következőleg alakult: Rosenberg Henrik, Pik Zsigmond, Scheiber Bernát, Fischer Lipót, Hiller Mór, dr. Balassa Jenő, dr. Deutsch Samu, Heimler Adolf, Scheiber Mór, Grünfeld Mór, Ländler Samu, Stern Salamon, Schleifer Kálmán, Heimler Adolf, Kis Dávid, Lichtschein Samu, Pik Henrik, Rosenberg Lajos.

Elöljáróság: Scheiber Bernát elnök, Fischer Lipót pénztárnok, Hiller Mór ellenőr.

Azokhoz, kik a község ügyeinek élén, mint elnökök állottak, kiváló érdek fűződik,

ezért arczképeiket is mellékelem és életrajzi adataikat is közlöm a következőkben :

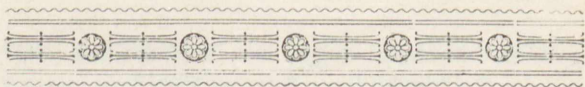
N.-döm. Pick Zsigmond 1817-ben N.-Dömlön született. Atyja, Pick Boldizsár, jó módú és jó hírnévnek örvendő kereskedő volt, ki gyermekeit gondos nevelésben részesítette. Elemi és középiskolai tanulmányainak befejezése után Simonyiban telepedett le, honnan 1841-ben költözött Kis-Czellbe, mint az első állandóan letelepedett zsidó, hol élete végeig tevékeny részt vett a város és hitközsége ügyeiben. Tíz évig városbírói minőségben működött, mely idő alatt a község zilált anyagi viszonyait gyökeresen rendezte. A felekezeti életben is kiváló munkakört biztosított magának. A kis-czelli izr. hitközségnek alakulásától kezdve alelnöke, 1894-től fogva pedig diszelnöke volt. Mint gazdász az egész Dunántúlban ismertté tette nevét. Niczken és Dolniczon mintagazdasága, Kis-Czellben kiterjedt iparvállalata volt. Ő volt az első földesúr a Dunántúlban, ki elaggott cselédsége részére nyugdíjintézetet alapított és létfenntartásukról halálukig gondoskodott. Később a vasmegyei gazdasági-egyesület alapító tagja és a me-

gyének bizottsági tagja lett. Érdemeinek elismeréseül a királyi kegy folytán 1888-ban nemesi rangra emeltetett. Meghalt 1896-ban.

*

Scheiber Bernát Cs.-Rendeken született 1836-ban. 1861-ben állandó lakhelyét Sümegről Kis-Czellbe tette át. Tevékenysége, a közügyekben való szereplése a 70-es években kezdődik. Mint felekezete ügyének lelkes pártfogója befolyását kiválóan a helyi hitközség kebelében érvényesítette, melynek 1870/1891-ig képviselője, 1891—1894-ig alelnöke, 1894-től kezdve pedig elnöke volt. Érdemeinek méltánylásául 1895-ben a VIII. izr. község-kerület alelnökévé választatott egyhangúlag.

A város ügyei iránt való érdeklődésének is élénk tanújelét adta, a miért 1880-tól városi képviselői minőségben működött. 1885-ig vármegyei bizottsági tag, majd a Kis-Czell-Kemenesaljai közkórház igazgatósági tagjaként szerepelt.

A hitközség hatásköre és kezelése.

Az izr. hitközségek felekezeti ügyeiket sok tekintetben függetlenül intézték. Fennállásuk, fejlődésük autonom jogkörükön alapúlt, melyet minden idegen beavatkozástól megóvni igyekeztek.

A hatóság közreműködését csak ritkán, leginkább a hitk. adó behajtásánál vették igénybe, amint ezt a helyi község alatt következő beadványa is bizonyítja. E beadvány szószerinti szövege a következő:

Tekintetes Főszolgabíró úr! Alúlirott a kis-czelli izr. hitközség által elnöknek lévén megválasztva, mint ilyen alázattal folyamodom tekintetes főbíró úrhoz, miként a kis-czelli izr. hitközséget, mint magán hitfelekezeti testületet hivatalosan elismerni s e minőségben megerősíteni szíveskedjék; nemkülönben az említett hitfelekezet körébe vágó mindennemű

kivetés, kiadás s netalán a kivetésekből származó hátralékok behajtása érdekében előforduló akadályok elhárításánál közbenjárni és hivatalos közreműködésével a hitközségben a rend fenntartását eszközölni kegyeskedjék. Főnebbi kérvényemet megújítva, maradok tekintetes főbíró úrnak Kis-Czell, márczius 9-én 1870. alázatos szolgája Rosenberg Henrik m. p. elnök. 136. sz. beadvány márczius 9., 1870. Tekintetes Koczor Dániel, felső-kemenesi járás főszolgabíró úrhoz alázatos folyamodása Rosenberg Henrik, kis-czelli lakosnak, melyben mint a kis-czelli izr. hitfelekezeti község elnöke azért könyörög, hogy a kis-czelli izr. község külön magán testületnek elismertessék s minden a hitközségnél előforduló dolgokban bírói közbenjárás teljesíttessék.

E beadványra a következő végzés hozott: 30—870. A kis-czelli hitfelekezeti izraelita község, mint különálló magántestület ilyenek elismertetik hivatalosan s egyúttal a kis-czelli városi polgármester útasíttatik, hogy a kis-czelli izr. hitközség által kivetendő mindennemű fizetéseket az egyesektől behajtsa, valamint az egyesekre netalán kivetendő bün-

tetéseket is Rosenberg Henrik elnök úrnak egyszerű felszólítására késedelem nélkül behajtsa, általában pedig mindazt, mi hatásköréhez tartozik, teljesíteni el ne mulasztja, a netaláni akadályokról pedig hozzám minden egyes esetben jelentést tegyen, hogy annak alapján a szükséges intézkedéseket megtehessem. Kis-Czell, márcz. 9., 879. Koczor Dániel m. p.

Vallási és szertartási tekintetben teljes függetlenség uralkodott a hitközségben, sőt ítélkedési joggal is felruháztattak, melyet főleg a rabbbsági ítélőszékek, ritkábban a hitközség birái gyakoroltak és egyes helyeken még ma is gyakorlanak. E kiváltságukat már IV. Béla király és II. Frigyes osztrák herczeg is biztosította.*) A zsidó biráskodás gyakorlata nemcsak hazánkban, hanem más államokban is napirenden volt. Így pl. Bádenben 1809-ig, Poroszországban 1812-ig, Bajorországban 1813-ig.

E papi törvényszékek, melyek iránt korlátlan bizalommal viseltettek s melyeknek önkényt alávetették magukat, jogerős ítéletet hozhattak szerződési, kereskedelmi, örökösödési,

*) L. törv. : Der jüd'sche Kongress.

bérleti, adóssági és válóperekben, sőt ez utób-
biban kizárólag a rabbiszék ítélkezett mind-
addig, míg a cultusministerium egyik rende-
lete a válási ügyek elintézését a világi tör-
vényszék elé nem útasította.

A kis-czelli hitközségben alig találjuk
annak nyomát, hogy a magánfelek peres ügye-
ikben a rabbisági székhez fordultak volna jog-
orvoslásért, mi arra mutat, hogy nem voltak
vallási skrupulusaik a világi törvényszék előtt
való jogkeresés ellen.

A hitközség beléleletében előforduló eset-
leges vizzályok és egyenetlenségek elintézésére
később a választott bíróság szolgált, melynek
tagjai esetről-esetre a község-kerület képvise-
letéből delegáltattak.

A vidéki hitközségek több ízben fordúl-
tak a helyi hitközséghez különböző ügyekben.
Majd tanácsot kértek, majd közbenjárásért ke-
resték fel, hol az alapszabályokra, hol pedig
a község-kezelési statumokra volt szükségük.
Az előljáráóság mindig készséggel állott rendel-
kezésükre és ajánlotta fel szolgálatait.

Az állami adók kivetésénél a község egyes
tagjai mint bizalmi férfiak szerepeltek, mint

akik legjobban ismerték a megadóztatandó zsidók viszonyait és anyagi helyzetét.

*

A községi élet első éveiben a kisebb igényeknek megfelelően csekélyebb összegű közvetlen adót repartáltak, hogy a községi intézményeket fenntarthassák.

Közvetett adóról nincs is említés téve, csak rendkívüli esetek alkalmával, pl. építkezések vagy egyéb tetemesebb kiadások fedezése céljából voltak kénytelenek a tagokra nagyobb terhet róni.

Azonban később, midőn a templomépítés által és az igények növekedése folytán a hitközség a tagok áldozatkészsége daczára anyagi zavarokba jutott, újabb jövedelemforrásról kellett gondoskodni. 1882-ben a vágatási díj (gabella) már a hitközség bevételei közt szerepel mint indirekt adó, melyet mindvégig házilag kezeltek, részint gazdasági szempontból, részben azért, hogy esetleges visszaélések elő ne forduljanak.

Közvetett adók gyanánt tekinthetők még a templomi adományok, valamint a pászkalisztadó, mely utóbbiból befolyt jövedelmet azon-

ban a szegény, hitsorsosok segélyezésére fordították olyképpen, hogy a pászkasütő bizonyos %_o-át köteles adni a megrendelt pászkamenynység arányában a szegényeknek.

*

A hitközség számadásairól következtetve, a tagok jelentékeny terheket viseltek, hogy vallási és kulturális intézményeiket fenntarthassák.

Az egyesület működésének első 3 évében a hitközség bevételeinek és kiadásainak részletezését nem is találjuk, csak 1873-tól kezdve akadunk rendszeresebb számvitelre.

1870-ben cultusadóban 123 frt, congressusi költségek czimén 85 frt 68 kr. folyt be.

1871 és 1872-ben a költségvetési előirányzat 669 frtot tüntet fel.

1873—1895-ig a következő táblázat mutatja a hitközség bevételeit és kiadásait :

Bevétel.

Év	Cultusadó		Tandíj		Gabella		Vegyések	
	frt	kr.	frt.	kr	frt	kr.	frt	kr.
1873	1004	23	426	34	—	—	432	47
1874	1100	51	459	70	—	—	1952	55
1875	1181	26	549	—	—	—	818	15
1876	1160	31	607	—	—	—	600	67
1877	1203	86	452	50	—	—	769	84
1878	1353	98	621	—	—	—	899	02
1879	1349	52	578	—	—	—	1957	42
1880	1324	82	469	—	—	—	1846	66
1881	1312	66	416	20	—	—	1247	64
1882	1409	16	312	50	130	—	2209	84
1883	1363	58	287	35	129	60	7402	90 ^B
1884	1469	78	386	40	166	—	2773	52
1885	1463	73	401	20	109	30	1711	09
1886	1431	70	370	50	233	50	1612	01
1887	1454	30	403	60	514	40	1642	73
1888	1486	80	396	72	470	40	1998	05
1889	1457	20	389	46	405	10	1247	08
1860	1424	80	383	14	414	40	1018	26
1861 ¹	1440	—	388	—	400	—	500	—
1862	—	—	453	—	—	—	—	—
1863	1849	60 ²	—	—	373	80	1107	02
1864	1474	35	345	75	403	60	1605	04
1865	1369	78	320	25	476	80	1995	51

¹) Templomülések eladási árával együtt

²) A költségvetési előirányzat alapján.

³) A tandíj is bennfoglaltatik.

Kiadás.

Év	Tisztv. fiz.		Kamat		Vegyések	
	frt	kr	frt	kr	frt	kr.
1873	1073	—	—	—	697	82
1874	1064	—	—	—	2472	30
1875	1182	30	—	—	1275	17
1876	1222	49	—	—	898	40
1877	1091	47	—	—	993	19
1878	1178	—	—	—	896	06
1879	1216	05	380	96	1116	43
1880	1183	96	420	—	1549	54
1881	926	13	485	70	723	97
1882	1159	96	371	40	989	86
1883	1310	49	361	40	6881	35 ¹
1884	1217	96	620	—	2951	74
1885	1039	83	361	76	1257	97
1886	1405	04	657	41	2256	13
1887	1729	96	553	10	1450	62
1888	1729	96	505	67	2025	11
1889	1729	96	765	50	814	10
1890	1614	96	711	90	639	23
1891	1729	86	700	—	423	—
1892	—	—	700	—	—	—
1893	1393	37	701	—	676	32
1894	1553	04	701	—	1290	70
1895	1495	36	701	—	1355	71

¹) A 4026 frt 50 kr. takarékbetéttel együtt.

Az adminisztrációban és ennek voltaképeni végrehajtó közegében, a jegyzői hivatalban úgy a jegyzőkönyvek és iktató vezetését, mint a számvitelt illetőleg a kellő rend uralkodott mindvégig, amint ezt a községi irattár meglevő anyaga és az előjáróság működése is bizonyítja.

Maga az irattár nem egészen teljes, mert egyes akták, számadási jegyzetek hiányoznak belőle; az imaülések és sirok telekjegyzőkönyvének, valamint az indexnek gondatlanságból a följegyzések folytonosságának és ez által a jelen könyvnek a rovására is, nyoma veszett.

A vagyoni állapotra vonatkozólag szintén hiányos adatok állanak rendelkezésre, minek folytán az évi zárszámadásoknál a vagyon és tehermérleget határozottsággal megállapítani nem lehetett, mert sem az ingatlan vagyonról, sem az ingó tartozékokról leltár a mai napig fel nem vétetett.

Függő adóssága a hitközségnek csak azon esetben volt, midőn telekvásárlásnál, építkezésnél stb., tehát nagyobb befektetéseknél egyik-másik pénzügyetnél vett fel nagyobb kölcsönöket a község vagyonosabb tagjainak kezessége mellett.

E kölesönök törlesztésére az előljárással mindig talált modust. Vagy újabb jövedelemforrásokat teremtett, vagy a kormány támogatását vette igénybe; egy ízben a király legmagasabb elhatározása folytán jutott nagyobb összeghez.

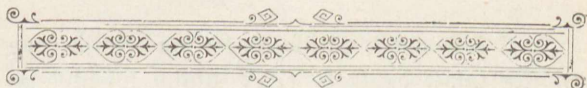
Igy jöttek létre az iskola a hozzátartozó kántori és tanítói lakkal, valamint a tanácsstermmel, a temető és a zsinagóga.

Az anyagi fejlődés feltüntetése czéljából végre indokolt lesz, ha a hitközség 1895. évi mérlegét az évi jelentés alapján az ingó és ingatlan vagyon becsértékének feltüntetése mellett közölni fogom.

1895. évi mérleg:

Vagyon 1895. december 31.

1. Ingatlanok becsértéke	20000	frt — kr.
2. Imaszékek „	2500	frt — kr.
3. Ingóságok „	1200	frt — kr.
4. Takarékbetét	890	frt 98 kr.
5. Régi hátralék	213	frt 50 kr.
6. Pénzmaradvány	610	frt 20 kr.
Takarékpénztári kötvény	7960	frt 16 kr.
Teher: 1895. decz. 31. <u>össz.</u>	25414	frt 60 kr.
Tiszta vagyon	17454	frt 52 kr.

Zsinagóga

A vallási szükségletek külső nyilvánításáról már a letelepülés első éveiben gondoskodva volt. Mivel kezdetben a zsidó hívek száma a szomszéd községben nagyobb volt, mint Kis-Czellben, 1850-ig Ns.-Dömölkön tartották a szombati és alkalmi istentiszteletet egy e célra bérelt imaházban. Azonban a magas ünnepek alkalmával az anyaközségben, Simonyiban gyültek össze lelki épülésre.

Csak mikor a helyi zsidóság számra nézve annyira gyarapodott, hogy Ns.-Dömölk lakóit túlhaladta, bérelték ki 1850-ben a mai pósta-épületet, melynek emelete iskolai s egyszersmind imahelyiségül, földszinti szobái pedig kántori lakúl szolgáltak.

De mivel az idők folyamán a fenti épület a felszaporodott hívők számát a főünnepeken már befogadni nem volt képes, a mai „Korona“

szálló nagytermében tartották az istenszolgálatot.

Az igények fokozódása és a lakosság növekedése folytán már 1870-ben*) tartott közgyűlési határozat értelmében alkuba bocsátottak a kis-dömölki utczában levő templomi és iskolai czélokra szolgálendő úgynevezett sóház megvétele tárgyában, de mivel a jelzett épület tulajdonosával megállapodásra nem juthattak, a terv a megvalósulás stádiumába nem juthatott.

Később fölmerült a templomépítés eszméje, mely pénzügyi tekintetben sok nehézségbe ütközött, de a hívek anyagi és erkölcsi támogatása ezen akadályokat is dicséretes buzgósággal győzte le. Beható tárgyalások és alkudozási kísérletek után elhatározott, hogy az új zsinagógát a Rosenberg Henriktől vásárolt iskolahelyiség, kántori és tanítói lakhoz tartozó telken építendik. A hely megválasztása nem mondható szerencsés ideának, de az akkori térvizonyokra való tekintettel a kérdést máskép megoldani nem lehetett.

A templomépítési költségeket a befolyt

*) L. 12. sz. jzökönyv.

közvetlen adóból templomépítési hetifizetések címén befolyt összegből — melyet 40 hétre előre kellett fizetni — adományokból és imaüléspénzekből, a hiányt pedig takarékpénztári kölcsönből fedezték.

Templomépítési heti fizetésből

befolyt	2212 frt 56 kr.
Imaülésekből	9958 frt — kr.
Adományokból	2084 frt — kr.
összesen	15254 frt 56 kr.

Az áldozatkészség jellemzésére szolgálhat az alább következő tagok névsora, kik nagyobb összeggel járultak a dicső terv megvalósításához. Ha valahol, úgy itt beszélnek a számok minden szónál ékesebben.

Az adakozó neve	Üléspénz		Ajándék		
	frt	kr.	frt	kr.	anyag
Pik Zsigmond	710	—	500	—	500 tégla
Rosenberg Henrik	400	—	—	—	
Scheiber Bernát	301	—	200	—	
Weisz Benő	—	—	200	—	
Kauders Ferencz	400	—	125	—	6000 zsindely
Pik Henrik	410	—	100	—	
Pik Leon	40	—	100	—	
Steiner Samu	301	—	50	—	
Rosenberg Lajos	901	—	—	—	

Az adakozó neve	Ülőspénz		Ajándék		
	ft	kr	ft	kr	anyag
Alexander Henrik	235	—	50	—	
Weisz Miksa, Bpest	—	—	50	—	
Dr. Freund Benedek	200	—	50	—	
Grünfeld Mór	791	—	50	—	
Hirschler Vilmos	310	—	50	—	
Weisz Kálmán	612	—	—	—	
Pik Viimos, Szombath.	—	—	50	—	
Fischer Lipót	201	—	40	—	
Fischer Fülöp	126	—	40	—	
Stern Salamon	126	—	35	—	
Epstein József	230	—	30	—	
Grosz Henrik	230	—	—	—	oo m. mész
Altstädter József	—	—	30	—	
Singer Ignátz	201	—	30	—	
Altstädter Ignátz	402	—	30	—	
Beifeld Ignátz	75	—	25	—	
Waldmann Gergely	126	—	—	—	
Rosenberg Ignátz	—	—	25	—	
Klein Dávid	126	—	25	—	
Krausz Vilmos	301	—	—	—	
Steiner József	301	—	—	—	
Steiner Jakab	301	—	—	—	
Krausz Mátyásné	301	—	—	—	
Scheiber Mór	235	—	—	—	
Steiner Sándor	201	—	—	—	
Heimler Adolf	201	—	—	—	
Hiller Mór	201	—	—	—	

Ezenkívül a király magánpénztárából 500 frtot, a vall. közokt. ministerium 300 frtot, a város 20000 drb. téglát, a kis-czelli takarékp. 50 frtot adományoztak.

A zsinagógában összesen 136 imahely van, melyek közt 76 férfi és 60 női ülés; a hitközség birtokában 63 maradt, 73 magánosok tulajdonát képezte.

Az ülések tulajdonosai és az általuk bírt ülések kimutatása a következő:

Rosenberg Henrik 1 férfi 3 női, 3 f., 6 f., 21/16. 24 női. Rosenberg Lajos 2/2. Freund Benedek 4/23. Pik Zsigmond 5 f., 11/6, 14 f., 17/7. Kauders Ferencz 7/4. Scheiber Bernát 8/5. Alexander Henrik 9/28. Scheiber Mór 10/27. Heimler Adolf 12/22. Pik Henrik 12/1. Pik László 15/9, 22/15. Grünfeld Mór 16/8. Weisz Béni 18/10. Weisz Kálmán 19/11. Hirschler Vilmos 20/12. Krausz Vilmos 24/13. Krausz Mátyás 25/19. Steiner Jakab 26/18. Steiner József 27—20. Steiner Samu 28/17. Fischer Lipót 29/32. Hiller Mór 30/31. Singer Ignác 31/36. Altstädter Ignác 22/34, 33/35. Steiner Sándor 34/33. Epstein József 35/26. Grosz Henrik 36/25. Sulczbek Sándor 44/41.

Stern Salamon 45/40. Fischer Fülöp 45/39.
Waldmann Gergely 47/38. Klein Dávid 52/37.

A fenti ülések vételárát heti és $\frac{1}{4}$ évi részletekben is lefizethették; a heti fizetéseket a segélyző-egyletben helyezték el gyümölcsötvetés végett. A ki nem fizetett ülések vételösszegéről adós-levél lett kiállítva s ha a fél a fizetést esetleg megtagadta, az adós-levél értékesítés végett a takarékpénztárnak adatott át.

A szerződések, egyezkedések megörökítésére és az építési munkálatok ellenőrzésére hét tagú bizottság választott, melynek elnöke Pik Zsigmond, tagjai: Rosenberg Henrik, Scheiber Bernát, Weisz Benő, Fischer Lipót, Fischer Fülöp, Steiner Sámuel és Steiner Jakab voltak. Az építkezési bizottságot teljes elismerés illeti azon törekvésért, hogy a rendelkezésükre álló kevés összegből jó anyagot szereztek be és kiváló munkaerőt alkalmaztak a zsinagoga építésénél, mely Schöne Lajos bécsi építő terve szerint, Wendler István kis-czelli építőmester vezetése mellett épült.

A templom alapkövét 1880. évi márcz. hó 15-én tették le kellő ünnepélyességgel. E naptól kezdve kevés megszakítással serényen

folyt a munka. — Az építési munkálatok és anyagok részletes kimutatása a következő:

Wendler István építő . . .	3237	frt	—	kr.
Schöne Lajos műépítő . . .	640	„	—	„
Hujber György bádogos . . .	950	„	—	„
Rosenheim Ferencz lakatos . . .	568	„	41	„
Wagner R. Ph. vasöntő Bécs . . .	845	„	44	„
Zofál Emil ács Rohonc . . .	850	„	—	„
Frey aranyozó	148	„	—	„
Stepnitz Károly szobrász Bécs . . .	445	„	13	„
Winkler Alajos kőfaragó . . .	32	„	—	„
Schwáb K. palatetőző Grác . . .	344	„	11	„
Mechle J. kőfaragó Sopron . . .	844	„	48	„
Baják Gy. asztalos Deveser . . .	1072	„	—	„
Tóth műasztalos	506	„	—	„
Hill Károly mázoló Bécs . . .	400	„	11	„
Malczer & Neuhart vasöntő Bécs	727	„	90	„
Seidl József festő Bécs . . .	951	„	—	„
Schlesinger J. aranyhímző Bécs	799	„	—	„
Roth Zs. és tsa üveges Bécs . . .	425	„	84	„
Odarico J. mozaikkész. Bécs . . .	263	„	39	„
Takács Ferencz kárpitos . . .	61	„	56	„
Átvitel	14111	frt	36	kr.

	Áthozat	. 14111	frt 36	kr.
Zellner üveggyáros		28	” 50	”
Tégla		1181	” 80	”
Mész		195	” 60	”
Cement		704	” 35	”
Az udvar planirozása		15	” —	”
Ajtósarkak		50	” 72	”
Oltárrosetta		30	” —	”
Nád		8	” 25	”
Vendler József pallér		10	” —	”
Kavics		91	” 03	”
Lámpa az előcsarnokban		4	” 90	”
Szállítási költség		503	” 42	”
Napszámosok		203	” 20	”
Ornamentika		14	” 22	”
Schlimp testvérek		15	” 60	”
Üvegesészek gyertyatartókhöz		21	” 50	”
Kőcsatorna		5	” —	”
Póstabér		7	” 45	”
Egyéb kiadás		199	” 38	”
Előmunkálatok		678	” 65	”
	Összesen	. 18069	frt 98	kr.

A zsinagoga felszentelése, illetőleg a zárkötéleteli ünnepély, melynek tartama alatt a zsidó üzletek zárva maradtak 1882. évi márcz.

31-én folyt le szokatlan fénynyel a hatósági személyek jelenlétében. Maga a zárköbe helyezett okmány, melynek technikai részét Wimmer Lipót mérnök készítette ritka ügyességgel, remeke az írásművészetnek. Az ünnepség d. u. 5 órakor vette kezdetét; szónoka dr. Neumann Ede rabbijelölt, a budapesti rabbiseminarium első végzett növendéke volt, ki a vallásos meggyőződés hangján fejtegette Israel hivatását, az egy Istenben való hit magasztosságát; ernyedetlen munkásságra, a közjóért való fáradozásra és hazafiságra búzdítva híveit. A fölavató beszédet — melyet a hitközség több száz példányban kinyomatott — ima követte, melyben az Ég áldását kérte a királyi családra, a hatóságokra, a hitközség előljáróira, képviselőire és minden egyes tagjaira.

*

Rövid pillantást vetve a befejezett alkotásra, mindjárt szembeötlik a jó izlés, mely az épületet és felszerelését általánosságban jellemzi. Csín és könnyedség dolgában kevés van hozzá fogható széles e hazában.

Idegenek csodálkozva említik a zsinagoga külső és belső szépségeit, melyek a kicsi mé-

reték daczára is a legelőnyösebben érvényesülhetnek. Csak az a kár, hogy határozott építészeti jelleggel és templomi karakterrel nem bír.

Conceptio dolgában is bizonyos eredetiséget tüntet fel, melylyel a tervező valószínűleg a laikus közvéleményre akart hatni, csak hogy egyes részeiben banalissá válik.

Kifogásolható a templom helyének kijelölése, egyrészt mély fekvése miatt, a mi a perspektiv hatást csökkenti, másrészt azért, mivel a térvizonyok miatt a főhomlokzat és az ezen alkalmazott remek körablak teljes szépségében nem érvényesülhet.

Merő ellentétben áll az épület rendelkezésével, hogy keleti szomszédságában a „Hungaria“ szálló terül el, de ez viszont megvédi az északi részen fekvő iskolaépülettel együtt az idő viszontagságai ellen.

Nélkülözi a zsinagoga külső része azt a nemes egyszerűséget, mely az istenszolgálatra szánt hajlékok egyik fővonása, különösen a felső részen sok az ornamentika. A belső falazat színezése sem felel meg teljesen a célnak, mert a templomnak profán jelleget kölcsönöz és a jobb- és baloldali fő- és mellék-

ablakokon beszűrődő világosságot legkevésbé sem tompítja, mi által hiányzik az a titokzatos félhomály, mely a vallásos áhitatot ébreszti és fokozza.

Igaz ugyan, hogy főleg kicsi ablakok, karzatok, oszlopok kölesönöznek komor jelleget a templom belsejének, de a két utóbbi tényező az akustikának és könnyedségnek szolgálna hátrányára.

Jobb izlésre vall a sötét tonusú mennyezet festése, mely a szárnyoldali mennyezetekkel kellemes harmoniába olvad össze; továbbá a remek faragványú oltár, az oltárfüggönyökkel, a benne elhelyezett szentírás-tekercsek, arany és ezüst hímzésű köpenyekkel és ezüst szerelvényekkel, melyek mind a hitközség bőkezűségét és készítőik előkelőségét hirdetik.

Praktikus gondolatra mutat az ima-asztal (almemar) szerkezete, mely szükség esetén szószékül is használható.

Azonban feltűnő, hogy a gyermekkarzat, illetőleg az énekkar helye nem az oltár felé eső részen, hanem az előcsarnok fölé épített. E körülmény nem csak a kar vezetését és a gyermekek fegyelmezését nehezíti meg.

hanem a kántorra nézve is kényelmetlennek mutatkozik.

Említést érdemel még a páratlan rend és tisztaság, mely úgy a templom falain belül, mint azon kívül honol.

*

Az istentisztelet ügye az új zsinagógában gyökeres reformokon ment keresztül. A szer-tartás a jobb izlés és műveltség szerint változott, a kultust az új kor szelleme irányította, tudva azt, hogy a kultúrkérdés azonos a zsidóság fennmaradásának kérdésével.

Ünnepélyesség és méltóság lakozott az Úr házában, mintha jelezni akarták volna, hogy keretnek és tartalomnak, formának és szellemnek zavartalan összhangban kell egymással állni.

E végből rendes énekkar szerveztetett zeneileg képzett kántorok vezetése és orgonakíséret mellett, mely az ünnepi és alkalmi istentiszteletek fényét és áhitatát fokozta és megszilárdította.

Az esketéseknel gyökeres újítások fogantatosítottak; ezeket nem szabad ég alatt hanem a művelt izléshez alakítva, a templombelsejében végezték.

A thóráknak a frigyszekrénybe való helyezése után magyar felség ima, szombat előestéjén és délelőttjén magyar responsumok recitáltattak.

E magyaros szellem jellemezte a politikai és hazafias ünnepélyeket, melyeknek impozáns voltát a hatóságok, testületek küldötteinek jelenléte nagy mértékben növelte.

Soha rendezavaró magatartás, az istenszolgálat ellentétben álló kiabálás — mi fájdalom, nem tartozik a ritkaságok közé imaházainkban — tapasztalható nem volt.

Tehát e téren is messze túlszányalta a volt anyaközséget, e tekintetben is a kor színvonalán állott.

Hogy mintahitközséggé váljék, még a rabbi állást kellett volna szervezni, de ez pénzügyi és egyéb okoknál fogva mindezideig megvalósítható nem volt, így tehát a rabbi hatáskörébe tartozó funkciókat kezdetben a simonyii, később a szombathelyi főrabbi: dr. Stier József és dr. Bernstein Béla végezték.

A község kántorai közül megemlítendőek: Schik Salamon 1855—1870, Weiner Salamon 1873—1880, Schwartz Sándor 1880—1883,

Merson Simon 1886—1890, Abrahamsohn Herman 1890—1895.

A hitközségi szolga: Kaufmann Ignácz.

A jegyzői tisztet az alakulástól fogva Stern Ignácz viselte, kezdetben honorarium nélkül, 1882-től kezdve évi 50 frt tiszteletdíj mellett. 1892-ben hivatali utóda e sorok írója lett.

A gyűlések külön e czélra szolgáló tágas teremben tartattak, mely a tanácskozáshoz szükséges összes kellékekkel el volt látva. A terem 1894-ben renováltatott és újra kifestetett.

A chewra-kaddischa.

A szent-egylet, mely kezdetben „Kranken und Leichenverein“ nevet viselt, 1873-ban kezdte meg működését Rosenberg Ignácz elnöklete alatt. Társelnökül Klein Dávid, pénztárosul pedig Steiner Sándor kiáltatott ki.

A testvéregylet javadalmait tagsági díjak, ajándékok, maskir-illetékek és perselypénzek képezték, melyekről külön számadásokat vezettek ugyan, de legtöbbszörre egyazon célra fordítottak, mint a cultusadók. E bevételek jelentékeny részét alkották a hitközség jövedelmeinek, úgy hogy rövid idő alatt lehetővé vált a temető helyének megvásárlása, annak fallal való körülvétele és halottas házzal való ellátása. A még hiányzó összeget segélyegyleti kölcsönnel és gyűjtés útján fedezték.

A gyűjtés eredményeként álljon itt a következő kimutatás :

Pik Zsigmond	100	frt
Rosenberg Henrik	80	„
Weisz Benő	50	„
Grünfeld Mór	30	„
Scheiber Bernát	25	„
Weisz Miksa	25	„
Pik Henrik	52	„
Steiner Samu	20	„
Fischer Fülöp	20	„
Steiner Jakab	15	„
Krausz Mátyás	12	„
Fischer Lipót	12	„
Grosz Henrik	10	„
Kauders Ferencz	10	„
Lázár	10	„
Dr. Freund Benedek	10	„
Rosenberg Ignácz	10	„
Singer Ignácz	10	„
Altstädter Ignácz	8	„
Beifeld Ignácz	8	„
Klein Dávid	8	„
Steiner Sándor	8	„
Steiner Lipót	6	„

A kisebb adományokkal együtt összesen
562 frt folyt be.

Már 1872-ben azzal a kérelemmel fordult az előjáróság a magistratushoz, hogy a város tulajdonát képező birtokok egyikén megfelelő ár ellenében temető-helyet jelölne ki számára, de mivel a város sírkertül szolgáló alkalmas telekkel nem rendelkezett, a kérés megtagadtatott.

A következő évben járványszerűen fellépett kolera, mely vidékünkön is nagyobb arányokban követelte áldozatait, siettette a temető ügyének lebonyolítását, mert ezen időtől kezdve a hulláknak a simonyi-i sírkertbe való szállítása közegészségügyi szempontból tiltva volt, úgy hogy Goldschmied Israel n.-dömölki lakóst, ki 1873-ban aug. 26-án kolerában halt el, szabad mezőn kellett eltemetni.

1874-ben alkúba bocsátkoztak a pannonhalmi főapáttal, ki a Benczés-rend tulajdonát képező és a kath. temető mellett elterülő 494 □-ölnyi területet 120 frtért engedte át a hitközségnek temetkezési czélokra.

A temető-helynek ily jutányos áron való megszerzése néh. dr. Hollósy Justinián dömölki apát jóakaró közbenjárásának köszönhető, ki a hitközség iránti jóindulatának nem egyszer adta tanujelét.

A kezdet nehézségei ekként legyőzvék, megalkotották az építkező bizottságot, melynek elnökévé egyhangúlag Pik Zsigmond választatott meg.

Az építkezés még ugyanazon év őszén befejeztetett és rendeltetésének átadatott.

A bizottság jelentése szerint az építés 2122 frt 21 krba került, mi eléggé bizonyítja a kisdud köztség áldozatkészségét és vállalkozó szellemét. Méltán megérdemelték, hogy nevük a halottas házban elhelyezett márványlapon megörökíttessék és a feledéstől megóvassék. A nevek sorrendje a következő:

Rosenberg Henrik hitk. elnök, Pik Zsigmond alelnök, Weisz Benő, Dr. Freund Benedek, Pik Henrik, Grünfeld Mór, Weisz Miksa, Scheiber Bernát, Steiner Sámuel, Fischer Fülöp, Steiner Jakab, Krausz Mátyás, Grosz Henrik, Beifeld Ignátz, Fischer Lipót, Singer Ignátz, Kauders Ferencz, Rosenberg Szini, Altstädter Ignátz, Steiner Lipót, Sulczbek Sándor, Pik Miksa, Fleischner Salamon, Kaufmann Samu, Goldschmied Ignátz, Kohn Dávid, Reif Mór, Steindler Sámuel, Rosenberg Ignátz, elnök és építkezési gondnok, Klein Dávid II. elnök, Steiner Sándor pénztáros.

Az első chewra-lakoma (chewra-szendah) 1878-ban tartatott a tagok tömeges részvétele mellett. Fesztelen jó kedv, bűzditó beszédek és adományok a chewra céljaira, jellemezték e lakomát, mely a modern bankettek mintájára rendeztetett. A chewra költségeit 117 frt 83 krban állapították meg, mely összegért az akkori viszonyok közt a kényesebb ízlésnek is megfelelő ételeket és italokat lehetett beszerezni.

A chewrának a hitközséghez való viszonya mindig intensivebb volt, mint a hitközség és más rokontestület között való függés, mivel a szent-egylet és a hitközség egymást kölcsönösen támogatták működésükben és céljaik elérésében. A hitközség fontos jogokat és kiváltságokat engedett át a chewrának, ez viszont bizonyos alárendeltséget vállalt el a hitközséggel szemben. Ezen alárendeltség abban nyilvánult, hogy a hitközség pénztárnoka és titkára egyszersmind a chewra pénztárnoka és titkára gyanánt is szerepelt és hogy a chewra-ügyeket is a hitk. gyűléseken intézték el. Pénzügyei mindig rendezettek voltak, úgy hogy a községet nagyobb kölcsönökkel támo-

gatta és gyakran egész pénzfölöslegét a hitközség ezéljaira fordította.

Részben e körülmény akadályozta a halottas kocsi beszerzését, mely minden jobb igényű temetkezési egyesület felszereléseinek közt helyet foglal. Emiatt kénytelenek voltak esetről-esetre az ipartestület tulajdonát képező halottas kocsit igénybe venni oly magas bérösszeg mellett, hogy az így kifizetett díjakért már örök áron is vásárolhattak volna egy temetkező kocsit.

E hiánytól eltekintve, a szent-egyleti szerelvények az 1883-ban felvett leltár kimutatása szerint teljes egészben képeznek s szomorú rendeltetésüknek teljesen megfeleltek.

A chevra-kaddischa ügyei általában rendezettebbek voltak, mint a többi egyesületké, mert lényegében véve e téren mindenütt egyforma elv és szokás uralkodott, azokat systematikusan követték anélkül, hogy nagyobb újításokat eszközöltek volna, tehát a rendszertelenség úgy itt, mint másutt ki volt zárva, e mellett tagadhatatlan, hogy egyes vezetők állottak élén, közülük kiemelendők: Kis Dávid és Fischer Lipót, kik az utóbbi években örö-

kös diszelnököknek választottak. A tagok neveinek nyilvántartására szolgált a törzskönyv (chewra-könyv). A chewra tagjai lehettek, kik feddhetlen előéletet éltek és tagsági díjaikat pontosan befizették. Felvételi díjat csak 1893-tól kezdve fizettek, holott más községekben már a szervezés idejében kimondták a felvételi díjak lefizetésének kötelező voltát, hogy a chewra a kellő törzsvagyonnal rendelkezék és mint jótékonyági intézmény nagyobb arányokban gyakorolhassa a könyörületesség erényét. Hála a gondviselésnek, a helyi szentegylet tagjai mindig oly kedvező anyagi viszonyok közt éltek, hogy az egylet támogatását sohasem vették igénybe.

Annál nagyobb mértékben élvezték áldásait átútazó szegény hitsorsosaink és különféle emberbaráti és jótékonyági egyletek, nemkülönben az elemi csapást szenvedett izr. hitközségek.

A chewra kiváló gondját képezte a temető kezelése és jó karban tartása, melynek tulajdonjoga 1889-ben iratott át tjkvileg a hitközségre. Az első halott, ki az új sirkertben eltemettetett Schik Betti volt, ki 1874. év márcz. 11-én szenderült jobb létre.

A siremlékeket általánosságban egyszerűség és szerénység jellemzi; a sírirat a rövid életrajzi adatokat, néhány héber sor a halott jellemzését tartalmazza, végül a vigasz szavai következnek magyar nyelven. Az emlékjelek közül kiválnak bánréti Fuchs Miksáné és Rosenberg Henrik óbeliskjei, azonban monumentális emlékműre nem akadunk.

A sírok ápolására, rendezésére nagy gondot fordítottak, de annál kevesebb figyelmet szenteltek a sírhelyek beosztására, mert a térrajz híján nem állapították meg a soroknak és a síroknak egymástól való távolságát, nem alkalmaztak számozott jelzőköveket, nem látták el a jeltelen sírokat számozott sírjelekkel, melyeknek alapján a telekkönyvet elkészíteni lehetett volna.

Kiváló gondoskodás tárgyát képezte a chewrának az utak és temetőfalak és halottas ház jó karban tartása, nemkülönben az utak befásítása, mi a szemlélőre jól eső, vigasztaló benyomást gyakorol.

Kevés körültekintés észlelhető a chewra alapszabályainak szerkesztésénél. Nincs megállapítva, hogy az elhunytak nevei minő sor-

rendben említettessenek fel a templomban a halottakról való megemlékezés napján, hogy az elhunyt élő családjainak kegyeletes érzése az önkényes eljárás által meg ne sértessék.

Nem gondoskodtak a női halott körül teljesítendő szolgálat végzője (női gabbaj) kijelöléséről, így a helyi zsidó nők ennek kötelezettsége alól fel lévén mentve, esetről-esetre Simonyiból hozattak halottvirrasztókat, kik megfelelő díj ellenében a szokásos halottörzést, illetőleg szolgálatot végeztek.

Egy §. sem rendelkezik arról, hogy a kántor és az énekkar hol foglaljon állást a temetési menetben; valamint arról sem, hogy kivételes esetekben a nagyobb érdemekre való tekintettel felállítható-e a ravatal a templom előcsarnokában vagy a pitvarban.

Több vizátság kútforrását képezi, hogy a kijelölt sirok ára egyleti és nem egyleti tagok részére nincs pontosan megállapítva; az erre vonatkozó és az egyes gyűléseken pótlólag hozott határozatok oly homályosak, hogy azokat ki-ki a saját tetszése szerint értelmezheti.

A méltányosság elvének felelne meg, ha

egyleti és nem egyleti tagok részére a temetőből más-más terület hasítottatott volna ki és az esetleges családi sírboltoknak külön földdarab tartatott volna fenn.

Mulasztásnak tekinthető, hogy a szabványban nincs említés a sírfeliratok szerkesztésére vonatkozólag, így egyes síriratok az irány dagályossága által ízléstelenné, a túlzott magasztalás által több helyen komikussá válik.

Az usustól eltérve a tagok nem kizárólag közgyűlésen vétettek föl és az életkort sem határozták meg, mely a chewra-tagságra feljogosít, egy szóval ez irányban sem gyakoroltatott a kellő körültekintés, mint más hitközségben.

Nincsenek felsorolva az egylet kiadásai, úgy hogy e téren is egyéni nézetek és felfogások érvényesülhettek, valamint megszabva a kántor és az énekkar díjai.

A chewra-kaddischa alapszabályainak, melyek a hitközség alapszabályaival egyidejűleg szerkesztettek és íratnak az alapszabályok könyvébe, szószerinti szövege a következő:

I. FEJEZET.

Neve és célja az egyletnek.

1. §.

Ezen a kis-czelli izraelita hitközség tagjai által alapított egylet „A Kis-Czelli Izraelita Testvériség Szent-Egylete“ nevet (Chewra-Kad-discha) viseli.

2. §.

Ezen egyletnek célja háromféle leend, úgymint:

a) Segélyezése és támogatása vagyon nélküli tagjainak, ha csak elbetegednének.

b) Az izraelita usus szerinti látogatások megtevése súlyos betegeknél.

c) Előforduló temetések rítus szerinti elrendezése és elhalt tagjainak eltemettetése.

II. FEJEZET.

Az egylet képződése.

3. §.

Valamennyi Kis-Czellben, Dömölkön és Ságón lakozó hitsorsosaink, melyek a kis-czelli

izr. hitközséghez tartoznak, mint alapító tagjai tekinthetők ezen „Izraelita testvériség szent-egyletének“ és ezeknek nevei egy ezen célra készítettendő könyvbe lesznek bevezetve.

4. §.

Olyan hitsorsosok, melyek hitközségünk kerületén (azaz Kis-Czell, Dömölk és Ságón) kívül laknak és Testvériségi egyletünknek tagjaivá lenni akarnak, okvetlen előbb hitközségünknek tagjaivá kellend lenniök és csak azután vehetők fel ezen egyletbe.

5. §.

Az ily hittársak ebbeli szándékukat vagy szóbelileg, vagy írásban az akkori egyleti Elnöknek (chewra-gaba) bejelentik, ki azután a többiről a következő 7. §. értelme szerint gondoskodik.

6. §.

Azok pedig, kik magukat, mint hitközségünk tagjai fölvétetni nem akarják, vagy föl nem vétetnek a „Testvériség Egyleté“-be sem vétethetnek fel.

7. §.

A fölvétel az egyleti Elnök előterjesztése

folytán történik a hitközségi képviselő testület által és pedig szavazás útján általános szótöbbség dönt; egyenlő szavazatoknál pedig az elnökölő szavazata határoz.

8. §.

Egy új tag fölvételénél semmiféle részrehajlás nem követhető, a fölveendőnek sem társadalmi- sem foglalkozási- sem pedig vagyoni körülményei irányadók nem lehetnek és csakis gonosztevők, kik fogva, vagy vizsgálat alatt vannak, zárandók ki.

9. §.

Az ezen egyletben felvett tagok, csak akkor léphetnek ez egyletből ki, ha tartózkodási helyüket változtatják, azaz ha lakásukat Kis-Czell, Dömölk, vagy Ságról máshová tesszik át, de mégis kötelességük leendő a kilépő tagoknak a reájok esendő illetekeket a folyó évről az egyleti pénztárba lefizetni.

10. §.

Egy tag kilépése szintén azon mód szerint történik, mint annak felvétele az egyletbe;

az illető egyleti tag jelentkezik az egyleti El-
nöknél írásban vagy szóbelileg és az terjeszti
a községi előjárásnak jóváhagyás végett.

III. FEJEZET.

Az egylet fenntartása.

11. §.

Ezen egylet fenntartatik :

a) Azon illetékekből, melyeket a bármikor újon felvett egyleti tagok egyszer mindenkorra fizetnek.

b) A rendes egyleti tagok által fizetendő évi illetékekből.

c) A templomban az egylet számára történendő adakozásokból s egyéb e végre meghatározandó jövedelmekből.

d) A bizonyos alkalmakkor, úgymint: esetekéknél, körülmétéléseknél stb. tartandó persely-szedésekből.

e) Azon illetékekből, melyek a halottak felemlítésére (maskir) fizetve lesznek.

f) Elhalt egyleti tagok vagy egyéb egyleti pártolók által végrendeletileg az egyletnek hagyományozott ajándékokból.

12. §.

A 11. §-ban sub a) alatt említett fizetendő évi illetéket a tagoknak mindenkor a közgyűlés határozandja meg — jelenleg fizet minden egyes tag :

a) a vagyonosabb osztálybeli évenként 5 frt 20 krt.

b) a kevésbbé vagyonos osztálybeli 2 frt 60 krt.

13. §.

A 11. §. sub b) alatt érintett illetékek ekkép határozattak meg : minden az egyletbe lépni kívánkozó idegen fizet 5 frt 20 kr., azaz öt forint 20 kr. osztr. ért. Rendes egyleti tagoknak fiai vagy vejei . . . fizetnek mint felvételi díjat.

Magától értetődik, hogy minden újon belépő tag a reá eső évi járuléknak pontos megfizetésére kötelezve van belépési napjától fogva.

14. §.

A 12. §. sub c) alatt elősorolt javadalmairól az egyletnek, a közgyűlés által elhatározottat, miszerint azon napokon, melyeken a halottak emléke ünnepeltetik, továbbá az újévi

ünnepeken (Ros-Hasonna), az engesztelés napján (Jomkipur) minden a „Miczwath“ előadásánál és ajándékokban pénz befoly az egyleti pénztaré legyen, azon felül meg „Purim“ és „Haschono Rabbo“ napján persely-gyűjtéseket tehetnek a templomban az egylet részére.

IV. FEJEZET.

Az egylet kezeltetése.

15. §.

Az egylet ügyei egy-két gabaimból álló előjáróság által kezeltetik, ezekhez még egy pénztárnok is járúl.

16. §.

Kötelessége ezen egyleti előjáróságnak reá ügyelni, hogy a „Chewra-Kaddischát“ illető minden járulékai és a számára történt adakozások pontosan beszédessenek azon a napokon, amelyeken a templomi jövedelmek a Cchewra-Kaddischáé, az egyik előjáró a Tora mellett áll, míg a másik a történt adakozásokat lelkiismeretesen bejegyzzi, az ünnepnap elmúltával egy rendes jegyzéke a befolyt adakozásoknak

a község kántorának átadandó, akiknek azokat beszedni kötelessége leend.

17. §.

Kiadásoknál van joga az egyleti Gabának 2 frt erejéig önhatalmúlag rendelkezni. Nagyobb összegek kiadásáról a községi előjáróság tudta nélkül nem rendelkezhetik.

18. §.

Az egyleti pénztárnok átveszi a befolyt és neki átadott pénzösszegeket és kezeskedik róluk, rendszeresen könyveli azokat, de az előjáró utalványa nélkül semmit kiadni nem szabad. Továbbá csak 25 frtig tarthatja magánál a befolyt pénzt, magasabb összeget a takarékpénztárba kell elhelyezni.

19. §.

A „Chewra-Kaddischa“ mindenkor a községi előjáró által szigorúan ellenőriztetik, ő időnkint megvizsgálja az egyleti könyveket s jelentést tesz erről a képviselő-testületnek, továbbá ő képviseli az egyletet a hatóságok és harmadik személy irányában.

20. §.

Az egylet előjárósága a közgyűlés által választatik minden három évben meg szinte azon módus szerint, amint a község előjárósága választatik.

21. §.

Az egylet előjárósága, úgy szinte az egylet pénztárnoka hivatalukat tiszteletbeli hivatalnak tekintik és minden fizetés nélkül viselik.

22. §.

A Chewra-Kaddischa egy egyleti szolgát íz tartand.

V. FEJEZET.

Az egylet tevékenysége.

23. §.

Amint az egyleti előjárónak tudomására jut, hogy egyik vagy másik vagyontalan egyleti tag komolyan megbetegedett, kötelessége azt meglátogatni és lelkiismeretesen bizonyosságot szerezni magának anyagi körülményeiről. S ha az egyleti előjáró a megbetegültnek segélyezését szükségesnek látja, ezen segélye-

zést azonnal elrendeli, mindenekelőtt pedig gondoskodik orvostól és gyógyszerekről, melyek az egyesület költségére azonnal a betegnek juttassanak.

24. §.

Azon orvosi rendelvények, melyek az egyesület rovására gyógyszereket rendelnek vagyontalan egyesületi tagok betegeinek, az egyesület pecsétjével elláttatnak és küldetnek a gyógyszerészertárba.

Sürgős esetekben az orvos úr is aláírhatja a rendelvényt az egyesület számára, ez azután utólagosan láttatik el az egyesület pecsétjével.

25. §.

Az egyesületi előljáró tudtára adja a helybeli gyógyszerész úrnak, hogy a fentebbi 24. §. érintett orvosi rendelvények minden 3 hó beteltével az egyesület pénztárából ki fognak fizettetni.

26. §.

Há a betegnek helyzete olyan, hogy anyagi segíélyezésre is szorúl, akkor az egyesületi előljárónak 2 frt erejéig egy-egy hétre van

joga azt útalványozni az egyleti pénztárból. Oly egyének, kik nem tagjai az egyletnek, az ily segélyezésekre igényt nem tarthatnak. A segély utalványozásáról a képviselő-testületnek jelentés tétessék.

27. §.

Ha valamely egyleti tag családjában valaki súlyosan megbetegedik, az egylet előljárója meglátogatja az illetőt, magának a betegség veszélyéről és annak valószínűleges kimeneteléről bizonyosságot szerevezve és ha a betegnek állapota olyan, hogy az életműködés gyors megszüntetésétől tartani kell, akkor a betegnek rokonai a házban levők kérdeztesenek meg, hogy kívánnak-e egy nevezett beteg-ört (gabbaj) és ha kívánják, az egyleti előljáró, ebbeli kívánságukat azonnal teljesítse és mindaddig folytassa az ör kiállítását, mig az szükséges.

E következő sorok a 26. §.-hoz tartoznak:

Ha ezen segélyezés 3 hétnél tovább tart, akkor az egyleti előljáróság tudatja ezt a község előljárójával és ennek kötelessége leend a képviselő-testület határozatát a további segé-

lyezés végett létesíteni. A határozat hozatalánál szótöbbség határoz.

28. §.

Ha valamely egyleti tag házában haláleset fordul elő, azonnal jelenjék meg az egylet előljárója a gyászoló családnál, foganatosítsa az izr. ritus szerinti szertartásokat, rendelje el a szükséges virrasztásokat, jelölje ki a temetőben a sír helyét, ásassa meg azt s készíttessen halotti koporsót, főképen elrendelje mindazt, ami egy tisztességes ritus szerinti temetéshez szükséges.

29. §.

A beteg-őr és a halotti virrasztók az egyleti előljáróság által következőleg rendeltetnek el:

Kisorsolásnál mindig 2—2 egyleti tag 12 órára kijelöltetik, de csak ha a rájuk eső szolgálatot maguk megtenni nem akarják, 1 frt fizetéssel felmenthetik magokat alóla, mely esetben azután az egylet pénzért fogad fel beteg-őrt és halott-virasztót.

30. §.

Mindegyik előforduló haláleset az egyleti

szolga által az e célra készült gyászköpeny- és kalapban a községben mindenkinek hírül adatik, úgyszinte a temetés ideje is; ez alkalommal az egyleti szolga önkéntes adakozásokat is gyűjt az egylet perselyében.

31. §.

A haláleset a legrövidebb idő alatt az egyleti előjáróság által a politikai hatóságnak jelentessék be, továbbá kötelesek az egylet előjárói, úgyszinte az összes tagjai előforduló esetben nemcsak az izraelita ritus szerint, hanem az országos egészségügyi törvények szerint eljárni.

32. §.

A temetkezési költséget, úgy mint: anyaga és elkészítése a koporsónak, a sír megáztatása stb. az egyleti előjáróság által fedezendő és pontosan feljegyzendő és ha az elhalt vagyonos családból való volt, akkor 4 héttel a haláleset után ezen összeget

33. §.

. . . . visszafizetik az egyleti pénztárba érte a hátramaradottak. Vagyontalanoknál e költségeket az egylet fizeti.

34. §.

A sirnak kijelölt helyért fizet minden egyleti tagfrt.....krt gyermeksírért az e czálra kijelölt helyért ezen illetéknek fele fizettetik.

35. §.

Az eltemettetés és sírhelyért oly egyéneknél, kik sem a testvériség egyletének, sem pedig hitközségünknek nem tagjai, mindig a község képviselő testülete egyetemben az egylet előjáróságával határozandja meg a fizetendő összeg mennyiségét. És az ily módon meghatározott összeg vagy készpénzben, vagy pedig elfogadható zálog által fedezendő leszen még a temetés előtt.

36. §.

Ha az egyleti tag családja valamelyik tagja számára maga akar temetkezési helyet választani, azért.....frt.....krt kell fizetni. Nem egyleti tagok pedig az ilyen választott helyértfrt.....krt fizetnek a 35. §-ban érintett módon.

37. §.

Valamennyi helyben létező egyleti tag

kötelezi magát minden temetkezésnél teljes számban megjelenni és a gyászmenetet egészen a temetőig kísérni.

VI. FEJEZET.

A temető kezelése.

38. §.

Kötelessége az egyleti előljárásának minden, ami az egylet tulajdona, jól megőrizni és biztos helyen tartani, a temetőt négy egyenlő részletre felosztani, ebből a két felső rész egyleti tagok számára való (chewra-hely), az alsóbb két részletből az egyik nem egyletbeliek, a másik pedig gyermekhalottak számára való 4 hetes korig. Az egyletnek holmijáról egy leltár készítendő, ezen leltár átvételkor az akkori egyleti előljáró által aláíratik és a község előljáróságánál letéteményeztetik.

39. §.

Az egyleti előljáróság az így fölosztott temetőnek egy tervrajzát véteti föl (mappa); ügyel arra, hogy a sirok mindig egyenes sorban ásattassanak, hogy talajpazarlás ne tör-

ténjék, hogy új sor ne kezdőthessék, míg a megkezdett be nem telik s végtére arra, hogy síremlékek emelésénél az soha szélesebb ne legyen, mint a sír szélessége.

40. §.

Ha valaki elhalt családtagjának síremléket akarna emelni, amely több tért foglal el szélével, mint a sír szélessége, akkor azért egy arány szerinti illeték fizetendő, mely az egyleti előjáróság és községi előjáróság által egyetemesen határoztatik meg és jóváhagyás végett a képviselő-testület elé terjesztetik.

41. §.

Minden évben kötelessége az egyleti előjáróságnak a temetőt tisztogattatni, hogy a tüskék, bokrok, vagy egyéb gyomnövények által ne ékteleníttessék.

42. §.

Minden az egylet részére már készített s még ezután készítendő eszközök az előjáróságnak leltárilag átadandók és az illető felelős róluk.

43. §.

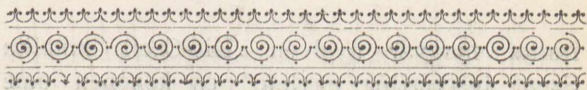
Egy egyleti peesét készítendő ezen kör-

íráttal magyar nyelven „Kis-Czell izraelita Szent testvériség egylete“ és középen eme két héber szóval: (Chewra-Kadischa).

44. §.

Az egyleti szolga haláleseteknél a tett szolgálataért kap egy forintot o. é. 1 frt, de az elhalton levő fehéreneműre igénye nincsen.

Rosenberg Henrik m. p.

Iskola.

A tanítás ügye ugyanazon fejlődési fokozatokon ment keresztül hitközségünkben, mint egyebütt. Magánoktatással kezdődött, magánjellegű iskolában eszközölt tanítássá fejlesztett, mi végre nyilvános jellegű felekezeti népiskolában folyt a tanítás.

A népoktatási törvények életbeléptetése az általános tankötelezettség elvének törvényerőre jutása előtt magántanításban a vagyonosabb szülők gyermekei részesültek, a többiek a tanítás áldásos hatását nem élvezhették. Később, midőn az elemi oktatás kötelező volta országszerte kimondatott, alakult egy magánosok által fentartott iskola, mely a zúgiskolák mintájára a tanító saját tetszése és legjobb belátása szerint szerveztetett a helyi viszonyokra való tekintettel. Ő állapította meg a

tanítandó tárgyakat, a tanórák mennyiségét, az osztályok számát, szóval felsőbb közeg hiányában korlátlan hatáskörrel rendelkezett, de egyéni helyzete, jövője a legbizonytalanabb volt, a szülők szeszélyének volt alávetve, mert az állam törvényei nem védték meg esetleges visszaélések ellen.

E viszonyok a tanítás egyöntetűségének és a tanügy fejlődésének rovására 1872-ig állottak fenn, amidőn a fenti iskolát felekezeti jellegű nyilvános népiskolává alakították. A tanítás menetének ellenőrzésére és az iskola beléletében előforduló ügyek elintézésére öt tagból álló bizottság alakult, melynek elnökévé egyhangúlag dr. Freund Benedek orvos választott. A jelzett tanévben a magyar kormány bőkezűsége és áldozatkészsége folytán az iskola a következő szemléltető eszközöket kapta: Földgömböt, Magyarország fal- és kézi térképét, Európa fali térképét, fali olvasótáblákat, természetrajzi ábrákat és számoló-gépet, ezenkívül iskolai segély czimén 200 frtot útalványozott az orsz. izr. iskolaalaphól.

A következő évben nem találunk lényegesebb újításokat; csak az iskolai számadá-

sokban történt változás, amennyiben azok a községi számviteltől elkülönítették.

1874-től kezdve Stern Ignátz tanító évi 500 frt fizetést kapott, oklevelének megszerzése céljából pedig vizsgálati költségek címen 25 frtot utalványoztak ki részére a hitk. pénztárból.

A növendékek száma a következő iskolai évben annyira felszaporodott, hogy Weiner Salamont, a hitk. kántort, kinek a világi ismeretekben is a kellő képzettsége volt, segéd-tanítónak alkalmazták havi 10 frt fizetéssel, a rendes tanító fizetését pedig 600 frtra egészítették ki, mely tény által az iskolaszék méltányossági érzetének újabb jelét adta. Ehhez járul még ama elismerésre méltó intézkedése, hogy 1876-ban a hitközség és tanítója az akkor létesült izr. nyugdíjintézet tagjává lőn, sőt ez utóbbi nyugdíját is a hitközségi pénztárból fedezte.

A hitközség jóindulata a tanügynek vált előnyére, mert Stern Ignátz 1878-ban az ismétlő oktatást is elvállalta.

Az iskolai élet legmozgalmasabb időszakának az 1880-ik év mondható, amidőn a

ezéltudatos és sikeres újítások egész sorozata következett.

Ezen időtől kezdve 1886-ig külön jegyzőkönyvek vezették az iskolaszéki gyűlésekről. Az iskolai padokat az egészségügyi követelményeknek megfelelő új padokkal cserélték fel, melynek költségeit részben gyűjtés útján, részben a hitk. pénztárából fedezték. A város az eddig élvezett évi 50 frt subventiót 125 frtra emelte, e körülmény lehetővé tette, hogy az I. és II. osztály vezetésére külön tanerőt alkalmazhattak Ujszivy Ilona okl. tanítónő személyében, ki a délelőtti órák tanításáért 180 frt évi fizetést kapott. Ugyanezen évben szereztek be az iskolai pecsétet és a szükséges nyomtatványokat és határoztak afölött, hogy a tandíj $\frac{1}{4}$ évenként, az évközben kilépőkért a teljes tanévre kifizettessék; a felvételi határidő aug. 1-ére tétetett és a felvételi díj 50 krtban állapított meg.

Ezen üdvös intézkedések letéteményese Freund Benedek iskolaszéki elnök volt, ki tisztségét mind ez ideig egyhúzámban viselte, de családi viszonyai miatt kénytelen volt állásától megválni. Távozását őszintén fájalta az

egész község, melynek érdekében önzetlen tevékenységet fejtett. Távozásakor a tanító növendékei jelenlétében szép beszéd kíséretében gyönyörű babérkoszorút nyújtott át neki, a hitközség pedig örökös tagjává választotta. Életrajzi adatai a következők:

Dr. Freund Benedek 1819. május 6-án Morvaországban, Markvarecz községben született. Középközlőit Iglauban, orvosi tanulmányait Budapesten végezte, hol 1836-ban orvosnak avattatott fel. 1847-ben Kis-Czellbe költözött, utána Simonyiban mint igen keresett orvos gyakorolt és özv. Hofmann Borbála asszonyt nőül vette, ki a vas-megyei Pik család egyik tagja lévén, ezen házasság által Dr. Freund úgy a felekezeti, mint a közügyekben élénk részt vett. Új hazájának hű fia lett, 1848—49-ben a népfölkelőkkel a Drávához vonult és honvéd vizsgáló orvos lett. Később az egész kemenesaljai járásban mint igen keresett orvos működött, községi-, járási- és városi orvos volt, tagja lett a megyei és városi bizottságnak. Ő hozta létre Magyarországon az első segélyező-egyletet, melynek 12 éven át elnöke volt. Nejeének elhalálása után le-

ányához, Dr. Böke Gyula egyetemi tanár feleségéhez költözött, hol visszavonultan él ugyan, de élénken részt vett mindenben, mi nemes és jó.

1881-ben foganatosították a rendszeres énektanítást, melynek vezetésével Schwarcz Sándor kántor bízott meg.

1884-ben tíz hitk. tag a héber és német nyelv tanítására új tanerő felfogadását szorgalmazta, azonban tekintettel arra, hogy ezen óhaj valóítására a hitközség a kellő anyagi erővel nem rendelkezett, és az általános nézet szerint a tanító e téren amúgy is eleget tett a követelményeknek, a kérelemnek hely nem adatott.

Ezúttal egy sajnálatos jelenségről kell megemlékeznem, mely — fájdalom — majdnem országszerte tapasztalható volt. Az iskolai ügyek iránt közömbösség, szükkeblűség mutatkozott, úgy hogy az iskola a hitk intézmények közt utolsó helyet foglalt el. Fennállása óta egyetlen adományról maradt feljegyzésünk, ez a kis-czelli takarékpénztár 50 frtos ajánléka volt, melyet 1885-ben iskolai czélokra szavazott meg.

Az indifferenciának köszönhető, hogy a hitközség maig sem rendelkezik a kor követelményeinek megfelelő iskolahelyiséggel. Szűk, mélyen fekvő tanterme egészségügyi szempontból sok kívánni valót hagy hátra, csak udvara, mely tágas játszótérül szolgál, elégíti ki kellőképen az igényeket.

Az iskola beléletére vonatkozólag kevés adat áll rendelkezésre. Fennállása óta vegyes, osztatlan jellegű volt, melyet más vallású gyermekek is sűrűn látogattak. Nagy súlyt helyeztek a magyar nyelv és történet tanítására, hogy a hazafias szellemet ápolják és fejlesszék. Kiváló hely jutott a szemléltető oktatásnak, mit a fennmaradt szemléltető képek és a tanítás eredménye eléggé bizonyítanak. A testi fenytéket illetőleg büntetést a fegyelem fenntartása végett alkalmazták ugyan, de csak enyhén és a szükséghez képest. Szokásosak voltak a nyári hónapokban a kirándulások, melyek évenként egyszer majálissal köttettek össze. Szóval a tanítást észszerűség és a gyakorlati irány jellemezte, mi Stern Ignácz tanító érdeme, ki 23 évi áldásos tanítói működés után egy önfeledt pillanatban sajátkezü-

leg oltotta ki életét. Utóda e sorok írója lett,
ki 1892-ben kezdte meg működését.

Segélyek.

A budapesti rabbiszeminárium szegénysorsú növendékeinek segélyésére 130 frt. A miskolczi elemi csapást szenvedetteknek 30 frt. Az egri elemi csapást szenvedetteknek 20 frt. A siketnéma intézetnek Budapesten 60 frt. A szegedi elemi csapást szenvedetteknek 90 frt. A simonyi rabbi leányának kiházásítási segély fejében 100 frt. A Kossuth-szobor javára 20 frt. Báró Eötvös József szoborra 72 frt 50 kr. Az orosz kolonia részére 80 frt 20 kr. A L.-Szt.-Miklósi égetteknek 32 frt 60 kr. Az oroszországi szegény zsidóknak 205 frt. A dunaszerdahelyi tűzkárosútnak 100 frt. A csabrendeki tűzkárosútnak 53 frt 50 kr. Oroszországi zsidóknak 61 frt. A veszprémi tűzkárosútnak 125 frt. A pápóczi községnek 25 frt.

TARTALOM.

	Oldal
I. Bevezetés	5
II. Telepedés és népesedés	6
III. A hitközség eredete, szervezete és igazgatása	19
IV. A hitközség hatásköre és kezelése	60
V. Zsinagóga	70
VI. A Chewra-Kaddischa	84
VII. Iskola	110
VIII. Segélyek	118

